

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.13 – КМР. 1700 «С» 11.10.2021 07 ПЗ

Слободяник Дарія Олександрівна

2022

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки праці і
соціального розвитку

д.е.н., проф. Єрмаков О.Ю.,
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (ПІБ)

2021 р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студента

Слободяник Дарії Олександрівни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 051 – Економіка

(код і назва)

Магістерська програма Економіка підприємства

(назва)

Програма підготовки освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема випускної магістерської роботи: «Економічна ефективність виробництва
технічних культур та забезпечення їх конкурентоспроможності»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від 11 жовтня 2021 р. № 1700 «С

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2022.11.01

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до випускної магістерської роботи:

Наукові публікації і періодичні видання, інтернет-джерела, навчальні посібники,
дані статистичної служби України

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні засади економічної ефективності виробництва технічних культур
2. Сучасний стан та економічна ефективність виробництва технічних культур у СТОВ
«ДЕРЕНКІВЕЦЬ» Корсунь-Шевченківського району Черкаської області
3. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності виробництва технічних культур

Перелік графічного матеріалу (за потреби):

Дата видачі завдання «13» 11 2021 р.

Керівник магістерської роботи

(підпис)

Степасюк Л. М.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнята до виконання

(підпис)

Слободяник Д. О.

(прізвище та ініціали студента)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота написана українською мовою, складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій. Викладена на 60 сторінках машинописного тексту, ілюстрована 20 таблицями та 12 рисунками. Список використаної літератури складає 61 джерело.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад економічної ефективності виробництва технічних культур та забезпечення їх конкурентоспроможності.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та методичних основ економічної ефективності виробництва технічних культур на основі підвищення їх конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження є процеси підвищення ефективності виробництва технічних культур в СТОВ «Деренківець» Корсунь-Шевченківського району Черкаської області.

У процесі реалізації поставленої мети були визначені та вирішені наступні завдання:

- обґрунтувати та узагальнити теоретичні основи економічної ефективності виробництва продукції та чинники її зростання;
- розкрити методикку визначення економічної ефективності виробництва технічних культур в аграрному підприємстві;
- проаналізувати сучасний стан та динаміку розвитку виробництва технічних культур в сільськогосподарському підприємстві;
- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва технічних культур;
- здійснити аналіз впливу основних факторів на економічну ефективність виробництва технічних культур;
- здійснити оцінку конкурентоспроможності виробництва технічних культур в досліджуваному господарстві;
- розкрити інноваційну складову підвищення конкурентоспроможності виробництва технічних культур.

Ключові слова: технічні культури, економічна ефективність, прибуток, ціна, рівень рентабельності.

ВСТУП.....

6

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА
ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР.....**

1.1. Сутність і види економічної ефективності виробництва.....

1.2. Чинники зростання економічної ефективності виробництва.....

1.3. Методичні основи визначення економічної ефективності
виробництва технічних культур.....

**РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕКОНОМІЧНА
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР У
СТОВ «ЧЕРЕНКІВЕЦЬ» КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО
РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....**

2.1. Виробничі ресурси підприємства та їх використання.....

2.2. Стан та економічна ефективність виробництва технічних
культур.....

2.3. Факторний аналіз технічних культур.....

**РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИРОБНИЦТВА
ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР.....**

3.1. Оцінка конкурентоспроможності виробництва технічних культур

3.2. Інноваційна складова підвищення конкурентоспроможності
виробництва технічних культур.....

3.3. Напрями підвищення конкурентоспроможності виробництва
технічних культур

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Актуальність теми. У зв'язку з тим, що Україна займає лідируючі позиції за обсягами експорту олійних культур даний ринок є особливо важливим. У зв'язку з тим, що Україна сьогодні є одним з найбільших гравців на світовому ринку рослинних олій ефективне його функціонування має також важливе значення для забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки держави, з одного боку, та економічної складової, з іншого боку.

Отже, розвиток ринку олійних культур потребує вдосконалення шляхів підвищення рівня забезпеченості сировиною постійно зростаючих потреб переробних підприємств. Тому, особливо в умовах сьогодення, особливої актуальності набувають питання дослідження тенденцій розвитку сучасного стану даного ринку та обґрунтування перспектив його розвитку.

Ринок олійних культур є однією з найважливіших економічних і продовольчих складових агропромислового комплексу України і має безпосередній вплив на аграрне виробництво. Тому, вважаємо, що дослідження ринку олійних культур та визначення напрямів його подальшого розвитку є актуальним та своєчасним.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад економічної ефективності виробництва технічних культур та забезпечення їх конкурентоспроможності.

У процесі реалізації поставленої мети були визначені та вирішені наступні завдання:

- обґрунтувати та узагальнити теоретичні основи економічної ефективності виробництва продукції та чинники її зростання;
- розкрити методикę визначення економічної ефективності виробництва технічних культур в аграрному підприємстві;
- проаналізувати сучасний стан та динаміку розвитку виробництва технічних культур в сільськогосподарському підприємстві;

НУБІП України

- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва технічних культур;
- здійснити аналіз впливу основних факторів на економічну ефективність виробництва технічних культур;

НУБІП України

- здійснити оцінку конкурентоспроможності виробництва технічних культур в досліджуваному господарстві;
- розкрити інноваційну складову підвищення конкурентоспроможності виробництва технічних культур.

НУБІП України

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та методичних основ економічної ефективності виробництва технічних культур на основі підвищення їх конкурентоспроможності.

НУБІП України

Об'єктом дослідження є процеси підвищення ефективності виробництва технічних культур в СТОВ «Деренківець» Корсунь-Шевченківського району Черкаської області.

НУБІП України

Для розв'язання поставлених наукових завдань у магістерській роботі були використані наступні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: діалектичний, аналізу та синтезу, індукції і дедукції, структурно-логічного аналізу; системного аналізу; порівняння, графічний, економіко-статистичного аналізу.

НУБІП України

Інформаційною базою дослідження слугували матеріали статистичних збірників Державної служби статистики України, дані СТОВ «Деренківець» Корсунь-Шевченківського району Черкаської області, праці вчених-економістів, наукові публікації, результати власних розрахунків та досліджень.

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР

1.1. Сутність і види економічної ефективності виробництва

Економічна ефективність завжди була і є складною економічною категорією. Питаннями щодо її підвищення займається велика група вчених, які розробляють стратегічні аспекти зміцнення та вдосконалення аграрного виробництва, структурної перебудови сільськогосподарських галузей, підвищення економічної ефективності використання матеріальних, земельних, людських ресурсів, процесів ціноутворення, формування та функціонування аграрних ринків.

Тому, визначальним фактором економічного та соціального розвитку суспільства є саме проблема підвищення ефективності агропромислового виробництва.

Як економічна категорія, ефективність виробництва відображає дію об'єктивних економічних законів, яка проявляється в результативності виробництва. Вона є саме тією формою, в якій і реалізується основна мета суспільного виробництва. Економічна ефективність свідчить про кінцевий корисний ефект від застосування всіх засобів виробництва та живої праці, а також їх сукупних вкладень. Виходячи з цього потрібно розрізняти такі поняття, як ефект та економічна ефективність. Ефект є наслідком, або результатом тих чи інших дій, які здійснюються при виробництві сільськогосподарської продукції. Він свідчить про збільшенням урожайності аграрних культур, або зростання продуктивності худоби та птиці.

Економічну ефективність виробництва обраховують відношенням одержаних результатів до витрат на їх досягнення. Якісна характеристика

економічної ефективності відображається у високій результативності використання живої та уречевленої праці в засобах виробництва [4].

Задоволення матеріальних та культурних потреб населення нерозривно пов'язано з необхідністю повнішого підвищення економічної ефективності виробництва. Зважаючи на це підвищення ефективності суспільного виробництва проявляється в збільшенні обсягів сукупного продукту та національного доходу в розрахунку на душу населення. Задоволення потреб виробників продукції має відбуватися при оптимальних сукупних витратах на її одиницю.

З метою коригування управління та планування діяльності підприємства, в сучасних умовах господарювання, значна увага приділяється проблемі економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств як з позиції самих господарюючих суб'єктів, так і з боку держави для визначення економічного становища господарства в економічній системі країни.

Як одне із головних та загальних понять в економіці країни ефективність формується під впливом значної кількості факторів та відносин в суспільстві. В умовах глобалізації основними принципами, які створюють передумови для раціоналізації виробничих витрат та результату виробництва, є свобода підприємницької діяльності та вибору, приватна власність, здорова конкуренція, формування системи ринкових цін, а також державне регулювання. Економічний зміст даної ефективності полягає у збільшенні результату (ефекту) з одиниці здійснених витрат сукупної праці.

На рівні підприємства категорія «ефективність» характеризує тісний зв'язок між величиною одержаного результату його діяльності та обсягом інвестованих або вкладених у виробництво виробничих ресурсів.

Вартісні показники економічної ефективності є кінцевим або проміжним результатом діяльності підприємства, вони характеризують:

- обсяг товарної, чистої та реалізованої продукції;

- величину одержаного прибутку;
- рентабельність виробництва підприємства та продукції зокрема;
- продуктивність праці;
- економію матеріальних та людських ресурсів.

Для створення більшого результату, підвищення економічної ефективності можливо досягти шляхом використання оптимальної кількості виробничих ресурсів при виробництві сільськогосподарської продукції.

Для більш кращого розуміння суті економічної ефективності виробництва І. В. Ковальчук досить чітко розмежовує такі поняття як: «результат

діяльності», «економічний ефект», «економічна ефективність» та «критерій економічної ефективності». Результат діяльності господарства визначається саме характером його діяльності. Результат може бути представлений обсягом

виробленої продукції, виконаних робіт чи наданих послуг. Проте, варто

зазначити, що не завжди результат отриманий від будь-якої діяльності можна виміряти кількістю одержаної якісної продукції. Можлива і така ситуація, коли результатом діяльності господарства є неякісна продукція, тобто - брак. Брак – це негативний результат, проте все ж таки результат.

Критерій ефективності – є мірилом економічної ефективності, тобто категорія, яка вказує на підставу для її оцінки. В економічній літературі досить часто поняття «економічний ефект» та «економічна ефективність» не завжди розмежовуються. Проте, ми вважаємо, що це різні поняття, які відображають несхожі аспекти економічної діяльності господарства.

На підставі одержуваних результатів виробничої діяльності підприємства виділяють відповідні види ефективності виробництва. Тому розглянемо суть та характеристику окремих її видів.

Економічна ефективність означає виробництво будь-якого обсягу продукції з мінімальними виробничими витратами відповідних ресурсів.

Американські науковці в літературі даний показник називають продуктивністю.

Економічна ефективність виробництва – є узагальненою економічною категорією, що характеризується високою результативністю використання живої та уречевленої праці і показує кінцевий корисний результат від застосування у виробничому процесі всіх ресурсів й визначається порівнянням одержаних результатів і витрат виробничих ресурсів.

Соціальна ефективність проявляється у заходах, які направлені на збільшення кількості нових робочих місць та рівня зайнятості населення, поліпшення умов праці працівників та їх побуту, стану довкілля, безпеки життя тощо. Зазначимо, що соціальні наслідки виробництва можуть бути як

позитивними, так і негативними (безробіття, висока інфляція, погіршення екологічних показників).

Екологічна ефективність відображає відповідність витрат й екологічних результатів інтересам суспільства, порівняння економічного ефекту і витрат на природоохоронні заходи.

Порівняльна ефективність відбиває наслідки зіставлення можливих варіантів ведення бізнесу та вибору кращого з них. Рівень порівняльної ефективності відображає економічні та соціальні переваги обраного варіанта здійснення господарських рішень в порівнянні з іншими можливими варіантами.

1.2. Чинники зростання економічної ефективності виробництва

Ринкове конкурентне середовище вимагає від господарства постійного вдосконалення. Важливими шляхами одержання конкурентних переваг є:

- внаслідок вживання заходів щодо удосконалення власної діяльності та підвищення її ефективності стати кращим самому;
- прикласти зусилля для послаблення конкурентів;
- змінити своєю діяльністю ринкове середовище.

За рахунок того, що реалізація двох останніх напрямів вимагає значних зусиль, практично основним засобом одержання конкурентних переваг

залишається підвищення ефективності власного бізнесу. Завдяки більш раціональному використанню усіх видів виробничих ресурсів підприємства можна говорити про резерви підвищення економічної ефективності виробництва, під якими розуміють невикористані можливості господарства щодо збільшення випуску продукції в розрахунку на одиницю сукупних витрат.

Характеризуючи загальні напрямки підвищення ефективності господарської діяльності виділяють такі її напрями:

Ресурсний – відображає нагальну необхідність аналізу ефективності використання матеріально-технічної бази виробництва та живої праці. При цьому варто враховувати рівень завантаження обладнання в часі, структуру собівартості продукції, особливо питому вагу в ній амортизації, матеріальних витрат та витрат на оплату праці. Дані показники варто аналізувати в динаміці, і обов'язково порівнювати їх з показниками конкурентів [5].

Для визначення ефективності оборотних засобів найвагомим показником є швидкість їх обороту, тому варто проаналізувати чинники, які призводять до його збільшення (вдосконалення матеріально-технічного забезпечення з метою оптимізації виробничих запасів; пришвидшення реалізації готової продукції підприємства, активізація маркетингової служби щодо покращення діяльності господарства; зменшення обсягів дебіторської заборгованості та раціональне й економне використання матеріальних ресурсів).

Аналіз ефективності використання людського потенціалу господарства повинен включати наступну оцінку: втрати робочого часу, рівень використання засобів виробництва, рівень технології, автоматизацію виробничих процесів та ефективніше застосування комп'ютерної техніки, аналіз системи стимулювання працівників та визначення їх професійних здібностей.

- Організаційний напрям, відбувається пошук щодо підвищення ефективності тих процесів, які відбуваються на підприємстві. При цьому значна увага направлена на ефективність управління та ефективність організації

виробничого процесу (від рівня окремого робочого місця працівника до рівня господарства в цілому).

Технологічний напрям, передбачає вдосконалення технічної бази підприємства, впровадження сучасних інноваційних технологій та корпоративної культури [10].

Економічна ефективність діяльності господарства будь-якої форми власності залежить від багатьох чинників та умов. В реальності такі чинники діють не ізольовано, а в більшій мірі перетинаються один з одним. Одна частина

з них прямо залежить від діяльності самого підприємства, інша - пов'язана з

технологією та організацією виробництва, а ще є такі, які зумовлені рівнем використання виробничих ресурсів підприємства та впровадженням науково-технічного прогресу. Всю сукупність чинників зростання ефективності класифікують за трьома ознаками:

за видами виробничих витрат та ресурсів;

за напрямками розвитку та удосконалення виробництва;

за місцем реалізації чинників у системі управління діяльністю підприємства.

Чітке уявлення про джерела підвищення ефективності дає класифікація чинників за ресурсами та виробничими витратами. Дана класифікація дає відповідь на питання, за рахунок яких саме виробничих ресурсів або витрат можливо досягти економії суспільної праці.

Згідно вказаної класифікації, основними чинниками підвищення економічної ефективності першої класифікаційної ознаки є: збільшення продуктивності праці; зниження капіталомісткості та матеріаломісткості виробництва; оптимальне та раціональне використання природних ресурсів.

Відповідно до другої класифікаційної ознаки до основних напрямів розвитку та удосконалення діяльності господарства відносять: впровадження інноваційних технологій виробництва; раціональну спеціалізацію та

концентрацію виробництва; вдосконалення організації виробництва та системи оплати праці; впровадження передового досвіду та досягнень науково-технічного прогресу; вдосконалення системи управління в підприємстві; підвищення якості та конкурентоспроможності виробленої продукції; вдосконалення напрямів зовнішньоекономічної діяльності господарства.

За місцем реалізації чинників у системі управління діяльністю підприємства найважливішою є третя ознака. Всі чинники, які вона об'єднує можна поділити на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх чинників відносять: державну економічну та соціальну політику; ціноутворення на продукцію аграрного сектору; якість та вартість матеріальних ресурсів промислового походження; структурні зміни в економіці країни; розвиток виробничої та соціальної інфраструктури.

До внутрішніх чинників відносять: техніку і обладнання, технологію, матеріали і енергоносії, продукцію, кваліфікацію персоналу підприємства, організацію праці та стиль управління.

Маса прибутку вважається одним із найважливіших показників економічної ефективності діяльності господарства. Вона формується як сума грошових надходжень, яку одержує підприємство від продажу своєї продукції за мінусом витрат, пов'язаних з виробництвом та реалізацією продукції.

Виручка від реалізації продукції в свою чергу залежить від обсягів товарної продукції та реалізаційної ціни на неї. Ціна реалізації значною мірою залежить від попиту та пропозиції на кожний окремий вид виробленої продукції, її якості, каналів та строків реалізації.

Якість продукції є особливим чинником, що безпосередньо впливає на збільшення виручки від її реалізації. Адже якісна продукція користується на ринку більшим попитом, і як наслідок, продається за вищою ціною. Неякісна, нестандартна продукція зазвичай має менший попит, досить часто залежується та псується, що змушує товаровиробника продавати її за набагато нижчою

ціною. Така ситуація прямо впливає на зниження прибутку підприємства, і як наслідок, в багатьох випадках робить його збитковим. В першу чергу це стосується виробництва таких видів продукції, які швидко псуються - молока та овочів.

1.3. Методичні основи визначення економічної ефективності виробництва технічних культур

Економічну ефективність, як зазначалося раніше, трактують як результативність економічної діяльності підприємства. Результативність економічних заходів характеризується відношенням отриманого результату (ефекту) до витрат, понесених на їх отримання.

Найважливішими показниками, які характеризують обсяг сільськогосподарського виробництва, тобто результат є вартість валової та товарної продукції, які слугують основою для розрахунку валового та чистого доходу підприємства, а також прибутку.

Для визначення економічної ефективності виробництва технічних культур використовують наступні показники:

затрати праці на 1 ц продукції (трудомісткість), люд.-год.

повна собівартість 1ц продукції, грн

ціна реалізації 1ц продукції, грн

прибуток на 1 ц технічних культур

прибуток на 1 га технічних культур

рівень рентабельності виробництва продукції, %

До показників, які характеризують ефективність виробництва технічних культур також відносять:

Урожайність - показник, який відображає міру та ефективність використання землі, результат інтенсифікації виробництва. Урожайність визначається як відношення валового збору продукції до її урожайності.

Продуктивність праці – показник, що характеризує здатність виробляти продукцію за одиницю робочого часу. Оберненим показником до продуктивності є трудомісткість продукції, її розраховують як відношення затрат праці до обсягу виробленої продукції. При визначенні продуктивності праці при виробництві технічних культур визначають такі показники:

затрати праці на 1 ц. люд.-год.;

виробництво продукції на 1 працівника та на 1 людино-годину, грн,
кількість відпрацьованих люд.-год. одним працівником;

коефіцієнт використання людських ресурсів.

Собівартість – це грошовий вираз поточних витрат господарства на виробництво та реалізацію одиниці продукції. Її визначають як відношення витрат підприємства до обсягу виробленої продукції.

Вартість валової продукції на 1 грн витрат виробництва, даний показник характеризує окупність виробничих витрат.

Вартість валової продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, даний показник характеризує ефективність використання землі. Адже, чим більше продукції зібрано з 1 га сільськогосподарських угідь, тим ефективніше вони використовуються в підприємстві.

Розмір валового доходу та прибутку визначають на 1 га сільськогосподарських угідь та на 1 ц продукції технічних культур.

Рентабельність, або збитковість виробництва – показник, який свідчить що господарство від своєї діяльності одержує прибуток або збиток. Даний показник визначається як співвідношення прибутку до повної собівартості реалізованої продукції.

Основні питання методології оцінки конкурентоспроможності підприємства полягають у виборі відповідного критерію та групи показників.

Критерій має узагальнювати інформацію, яка передається системою показників, і відображати стан досліджуваного явища.

Оцінка у матеріальній та натуральній формах окремих галузей чи технологічних процесів проводиться відповідно до методики.

Методичні основи оцінки рівня конкурентоспроможності продукції передбачають здійснення розрахунків у декілька етапів:

1. З метою визначення номенклатури параметрів (нормативних, технічних, економічних) здійснюється аналіз ринку і вимог споживачів та вибір найбільш конкурентоспроможного товару – тобто зразка для порівняння.

2. Визначення сукупності параметрів двох товарів для порівняння та обрахунок одиничних показників за окремими параметрами.

3. На основі одиничних показників здійснюють розрахунок групових показників, які у кількісному виразі відображають відмінність між характеристиками досліджуваної продукції та потребами споживачів по окремій групі параметрів.

4. По усіх групах параметрів в цілому визначення інтегрального показника, який вказує на рівень конкурентоспроможності аналізованого товару.

Світова методика містить декілька підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємства, основні з яких:

- метод, заснований на теорії ефективної конкуренції;

- метод, що використовує оцінку продукту господарства;

- матричний метод.

Вказані методи значно відрізняються один від одного за своєю сутністю та базою формування показників конкурентоспроможності. Залежно від специфіки галузі, до якої належить продукт, що досліджується використання його може бути зручним у різних ситуаціях [19].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР У СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» Корсунь-Шевченківського району Черкаської області розташоване в центральній лісостеповій частині України. Розташування даного підприємства наклало свій відбиток на його спеціалізацію.

Клімат даної місцевості є помірно-континентальним. М'яка зима з досить частими відлигами, тепле літо, в більшій мірі останніми роками дещо посушливе, сприяють виробництву продукції рослинництва. Пересічна річна температура повітря $+7,2^{\circ}\text{C}$, липня $+19,5^{\circ}\text{C}$, січня $-5,9^{\circ}\text{C}$, максимальна $+39^{\circ}\text{C}$, мінімальна -37°C . Період з температурою $+10^{\circ}\text{C}$ становить 160-170 днів. Річна кількість опадів становить – 450-520 мм. В даній місцевості переважають північно-західні вітри.

На незначній відстані від даного населеного пункту найважливішою водною артерією є судноплавний Дніпро. В нього, на території області впадають Рось, Тясмин, Вільшанка, Сула і Супій. Загальна площа Кременчуцького водосховища становить - 180 тис. га, створене воно греблею Кременчуцької ГЕС, яка має протяжність в межах області - 130 км. Біля Черкас його ширина становить - 18 км. Найбільші допливи Бугу, які протікають у південно-західній частині даної області - Гірський Тікич та Гнилий Тікич. На Черкащині налічують понад 650-заплавних озер і штучних ставків, які придатними для рибництва та розведення свійської водоплавної птиці.

Типові ґрунти регіону представлені в основному чорноземами. Варто зазначити, що на правобережній частині досліджуваної області їхній склад є строкатим: опідзолені чорноземи та темно-сірі лесові (опідзолені) ґрунти, сірі та ясно-сірі лесові (опідзолені), на лівобережжі в основному - глибоко гумусні й лучні чорноземи.

Склад сільськогосподарських земель представлений сільськогосподарськими угіддями (рілля, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження та перелоги) та несільськогосподарськими угіддями (землі під господарськими будівлями і дворами, шляхами та прогонами, землі, що перебувають у стадії меліоративного будівництва й відновлення родючості, землі тимчасової консервації, забруднені сільськогосподарські угіддя, що не використовуються у аграрному виробництві).

Сільськогосподарські угіддя – це ділянки землі, які безпосередньо використовуються аграріями для виробництва сільськогосподарської продукції.

За характером використання серед сільськогосподарських угідь виділяють рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги.

Рілля – це земельні угіддя, які постійно обробляються і використовуються для посівів сільськогосподарських культур.

Таблиця 2.1

Склад і структура сільськогосподарських угідь господарства

	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. у % до 2019р.
Всього с.-г. угідь	5999	5999	5999	100
в т.ч. рілля	5989	5968	5991	100
% до с.-г. угідь	99,8	99,5	99,9	-

Аналізуючи склад і структуру сільськогосподарських угідь СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» Корсунь-Шевченківського району Черкаської області

дослідженнями встановлено, що за період 2019-2021рр. як площа сільськогосподарських угідь так і рілля не зазнали змін (табл.2.1).

Ступінь задоволення населення в продуктах харчування та товарах широкого вжитку, які виробляються із сільськогосподарської сировини безпосередньо залежить від кінцевих результатів господарської діяльності аграрних підприємств. В залежності від економічного змісту та нільового

призначення таких результатів виокремлюють такі їх види: валова, товарна та чиста продукція і прибуток.

Валова продукція сільського господарства - є результатом взаємодії факторів виробництва, є матеріальною та вартісною основою інших кінцевих результатів діяльності підприємства, що в натуральній формі представлені виробництвом протягом року первинним продуктом рослинництва та тваринництва, а у вартісній - оцінений за постійними цінами 2016 року.

Визначення обсягу валової продукції сільського господарства у натуральній формі необхідне для:

- оцінки розмірів основних засобів з точки зору їх достатності для задоволення потреб населення та переробної промисловості в окремих видах сировини;

- визначення обсягів перевезень та зберігання продукції, встановлення потреби в транспортних засобах та складських приміщеннях;

- обґрунтування потреби господарства у власній аграрній продукції, що використовується на виробничі цілі (насіння, корми тощо) для наступного циклу відтворення та здешевлення собівартості продукції;

- планування обсягів виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, укладання договорів, здійснення експортно-імпорتنих операцій;

- обрахунку натуральних показників ефективності виробництва окремих видів аграрної продукції (трудомісткості виробництва та собівартості одиниці продукції, тощо).

Розрахунок вартості валової продукції, розрахований у постійних цінах 2016 року за досліджуваний період свідчить, що вартість валової продукції зростає по кукурудзі на зерно та соняшнику. В 2021р. господарство почало вирощувати таку зернову культуру, як ячмінь. Вартість всіх інших видів продукції зменшилася (табл.2.2).

Розрахунок вартості валової продукції (у постійних цінах 2016 р)

Вид продукції	ціна 2016 р., грн	2019р.	2020р.	2021р.	2019р.	2020р.	2021р.
		Виробництво, ц			Вартість, тис. грн		
Пшениця	311,72	31653	25125	28334	9867	7832	8832
жито	295,41	4324		3116	12770	0	920
ячмінь	296,67			380	0	0	113
кукурудза на зерно	317,97	308398	215994	373341	98061	68680	118711
соя	834,24	14721	1125	6575	12281	939	5485
Ріпак озимий	904,07	6899	5654	982	6237	5112	888
Соняшник	816,80	50284	56925	53800	41072	46496	43944
Усього					168796	129058	178894

З економічної точки зору, ефективність тісно пов'язана з головною метою людської діяльності – задоволенням їх постійно зростаючих матеріальних та духовних потреб.

Економічну ефективність земельних угідь у аграрному секторі визначають за системою натуральних та вартісних показників.

До натуральних показників відносять:

- урожайність культур;
- виробництво аграрної продукції в розрахунку на 100 га земельних угідь.

До вартісних показників відносять:

вартість валової та товарної продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь;

валовий та чистий дохід і прибуток в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь.

Покращення використання земельних угідь в сільськогосподарських підприємствах можливе за умови запровадження заходів щодо підвищення родючості ґрунтів, охорони від екологічно-шкідливого впливу та ерозій.

Політика держави повинна бути направлена на таке використання земель, щоб наступні покоління отримали її у продуктивному стані. Перед впровадженням

сучасних інтенсивних технологій варто перед застосування ретельно їх вивчати та перевіряти, щоб запобігти негативним наслідкам, які можуть бути зумовлені специфічним процесом виробництва.

Таблиця 2.3

Економічна ефективність використання земельних ресурсів

Показник	2018р.	2019р.	2020р.	2021р. у % до 2019р.
Сільськогосподарські угіддя, га	5999	5999	5999	100,0
в т. ч. рілля	5989	5968	5991	100,0
Одержано на 1 га с.-г. угідь, грн:				
вартості валової продукції	28137	21513	29821	106,0
доходу (виручки) від реалізації	32465	39620	52005	160,2
прибутку	8338	11461	24341	291,9
Виробництво на 1 га рілля, ц				
зернових	57,5	40,4	67,6	117,6
технічних	12,0	10,7	10,2	85,3

Аналіз економічної ефективності використання земельних ресурсів свідчить, що виробництво на 1 га ріллі зернових культур збільшилося на 17,6%, а технічних, зменшилося на – 14,7% (рис.2.1). Зменшення кількості продукції технічних культур в розрахунку на 1 га ріллі пов'язано зі значним зменшенням

Рис.2.1. Виробництво зернових і технічних культур на 1 га ріллі, ц

Щодо вартісних показників економічної ефективності використання земельних ресурсів, то варто зазначити, що всі вони збільшилися за період 2019-2021рр. (табл.2.3). Найбільше зріс прибуток в розрахунку на 1га с.-г. угідь – практично в три рази. Дохід (виручка) від реалізації продукції зріс за досліджуваний період на – 60,2%.

Оцінка людських ресурсів є важливим етапом вивчення якісного складу кадрового потенціалу підприємства, виявлення його сильних та слабких сторін, та слугує основою для підвищення кваліфікації працівників.

Оцінювання працівників здійснюється з метою отримання об'єктивних оцінок їхньої праці, в яких акумулюються знання та досвід, ставлення їх до праці, визначення частки внеску у кінцевий результат діяльності трудового колективу та підприємства загалом. Тобто, об'єктом оцінювання мають бути істотні якості людини, властивості та дії з позиції виконуваної нею роботи.

Таблиця 2.4

Економічна ефективність використання людських ресурсів

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Чисельність працівників, осіб	101	103	106	105,0
Продуктивність праці, тис. грн	1671	1253	1688	101,0
Одержано на 1 працівника, тис. грн				
доходу (виручки) від реалізації	1928	2308	2943	152,6
валового прибутку	495	668	1378	278,2
чистого прибутку	291	276	1172	402,7
Оплата праці 1 працівника, грн	11330	12704	14925	131,7

Аналіз економічної ефективності використання людських ресурсів свідчить, що за період 2019-2021рр. чисельність працівників збільшилася на 5%, проте продуктивність праці зросла лише на 1%. Зазначимо, що за досліджуваний період суттєво зріс прибуток в розрахунку на одного працівника – в 2,8 рази. При цьому оплата праці в розрахунку на одного працівника зросла лише на – 31,7% (табл. 2.4).

Основні засоби – це матеріальні активи, термін корисного використання яких більше одного року, які господарство утримує на балансі з метою використання їх у виробничому процесі.

У складі виробничих основних засобів виділяють їх активну частину, до якої відносять машини, устаткування, обладнання, транспортні засоби.

Невиробничі основні засоби безпосередньо не беруть участі у виробничому процесі. До невиробничих основних засобів відносять: будівлі, споруди, транспортні засоби, інструменти та інші основні засоби невиробничого призначення, що слугують для обслуговування житлових, комунальних, культурних та побутових потреб населення.

За використанням основні засоби поділяються на діючі (це всі основні засоби, які використовуються у процесі виробництва), та недіючі (ті, які використовуються у даний період часу у зв'язку з тимчасовою консервацією підприємств), запасні (до них відносять різне устаткування, яке знаходиться в резерві та призначене для заміни об'єктів основних засобів).

Важливе значення в обліку основних засобів має їх розподіл за ознакою належності на власні та орендовані. Власні засоби складаються зі статутного (пайового, акціонерного) капіталу, допоміжного фінансування з відповідних джерел на розширення роботи господарства, власних прибутків, одержаних в процесі виробничої діяльності, коштів амортизаційного фонду, спеціальних фондів. Орендовані основні засоби відображаються у балансі орендодавця, що виключає можливість подвійного обліку одних і тих же засобів виробництва.

Аналізуючи динаміку забезпеченості підприємства капіталом і його використання дослідженнями встановлено, що вартість основних засобів за період 2019-2021рр. зросла на – 49,2%, при цьому первісна вартість зросла на – 70,6%, а знос основних засобів, на – 96% (табл.2.5).

Коефіцієнт зносу основних засобів у 2021р. становив – 52,5%, що свідчить, що в даному підприємстві 52% основних засобів зношені, а 48% придатні до використання.

Таблиця 2.5

Динаміка забезпеченості підприємства капіталом і його використання

	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Вартість основних засобів, тис. грн	29936	30004	44674	149,2
первісна вартість основних засобів	55108	68381	94005	170,6
знос основних засобів	25172	38377	49332	196,0
Коефіцієнт зносу основних засобів	45,7	56,1	32,5	X
Коефіцієнт придатності основних засобів	54,3	43,9	47,5	X
<i>Валова продукція у постійних цінах 2016 р.:</i>				
Вартість основного капіталу на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	5,0	5,0	7,4	149,2
Капіталоовіддача	5,64	4,30	4,00	71,0
Капіталоємність	0,18	0,23	0,25	140,8
Капіталозбреність	296	291	421	142,2
<i>Виробництво у фактичних цінах:</i>				
Капіталоовіддача	6,23	6,84	8,56	137,5
Капіталоємність	0,16	0,15	0,12	72,7
Вартість оборотних активів, тис. грн	226004	272579	335938	148,6
коефіцієнт оборотності оборотних засобів	0,86	0,87	0,93	107,8
тривалість одного обороту (у днях)	418	413	388	92,8
Баланс, тис. грн	256696	303301	384336	148,6

Важливим є визначення економічної ефективності використання основних засобів, яку визначають за допомогою таких показників, як капіталоовіддача та капіталоємність продукції, яка може обраховуватися як у постійних цінах, так і у фактичних. Так, за досліджуваний період капіталоовіддача, визначена у постійних цінах є високою – 4 грн, але в порівнянні з минулими роками зменшується. Натомість капіталоємність зростає з 0,18 грн у 2019р. до 0,25 грн у 2021р.

Зазначимо, що за нормальних умов виробництва капіталоовіддача має прямувати до збільшення, а капіталоємність до зменшення.

Вартість оборотних засобів за досліджуваний період також зростає, так за період 2019-2021рр. їх вартість зросла на – 48,6%. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів зріс на 7,8%, внаслідок чого зменшилась кількість днів одного

обороту за рік, що свідчить про підвищення економічної ефективності використання оборотних засобів.

НУБІП України

Таблиця 2.6

Структура грошових надходжень від реалізації продукції

Показник	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Продукція сільськогосподарства	161 931	100,0	233 072	100	301 903	100
Зернові та зернобобові культури	129 351	79,9	148 744	63,8	166 445	55,1
у т.ч. пшениця	14 622	9,0	14 851	6,4	4 143	1,4
кукурудза на зерно	113 059	69,8	133 892	57,4	160 118	53,0
жито	1 670	1,0			2 183	0,7
Насіння олійних культур	32 580	20,1	84 328	36,2	135 458	44,9
у тому числі боби сої	283	0,2	13 148	5,6	1 184	0,4
насіння ріпаку і кользи	6 761	4,2	6 560	2,8	1 529	0,5
насіння соняшнику	25 536	15,8	64 620	27,7	132 744	44,0

Важливим показником, який характеризує підприємство є його спеціалізація. Аналіз структури грошових надходжень від реалізації продукції свідчить, що основними видами продукції, які приносять найбільші грошові надходження даному підприємству є зернові та зернобобові культури і насіння олійних культур, питома вага яких в структурі грошових надходжень становить в 2021р. 55,1% та 44,9% (табл.2.6).

Серед зернових культур найбільшу питому вагу в структурі грошових надходжень займає кукурудза на зерно- 53%, а серед олійних культур насіння соняшнику – 44%.

Тому, можна зробити висновок, що спеціалізація СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» у 2021р. була зерново-соняшниковою.

НУБІП України

НУБІП України

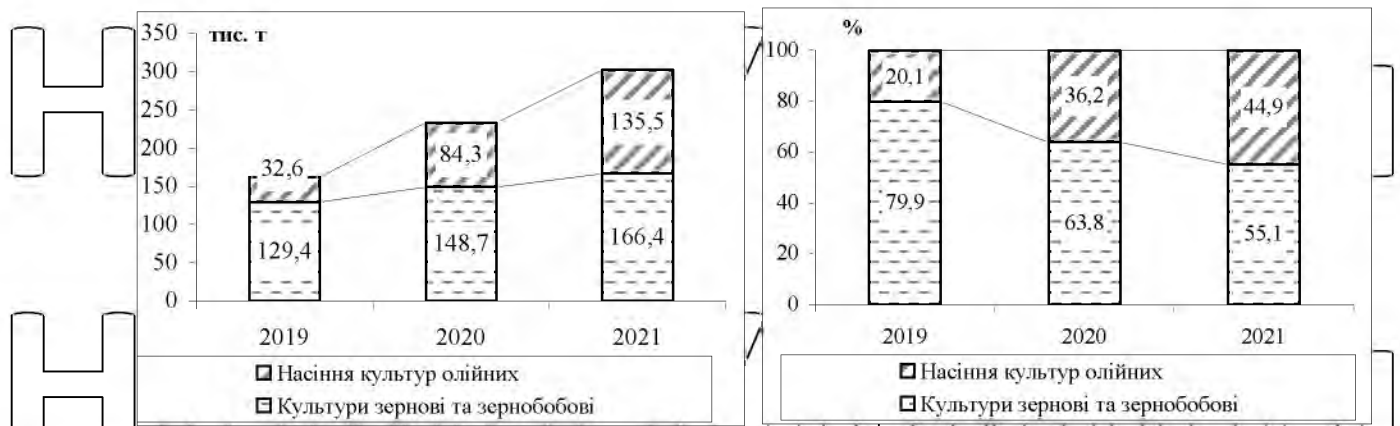

Рис.2.2. Динаміка та структура грошових надходжень від реалізації зернових і технічних культур

Аналіз динаміки та структури грошових надходжень від реалізації зернових і технічних культур свідчить, що на протязі 2019-2021рр. спеціалізація підприємства не змінювалася. Лише зазначимо, що питома вага насіння соняшнику в 2019-2020рр. була дещо нижчою в порівнянні з 2021р. (рис.2.2).

Рис. 2.3. Структура грошових надходжень від реалізації технічних культур, %

Структура грошових надходжень від реалізації технічних культур за період 2019-2021рр. свідчить, що значно збільшується питома вага соняшнику в структурі грошових надходжень від реалізації продукції. Так, в 2019р. вона

становида – 78%, а в 2021р. – 98%. Відповідно зі збільшенням питомої ваги соняшнику зменшується питома вага інших технічних культур (рис. 2.3).

Таблиця 2.7

Економічна ефективність виробничої діяльності в СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ»

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. до 2019р., %
Вартість валової продукції, тис. грн:				
на 1 га с.-г. угідь	28,1	21,5	29,8	106,0
на 1 середньорічного працівника	1671	1253	1688	101,0
Валовий прибуток, тис. грн:				
на 1 га с.-г. угідь	8,3	11,5	24,3	291,9
на 1 середньорічного працівника	495,2	667,5	1377,5	278,2
Рівень рентабельності підприємства, %	34,6	40,7	88,0	
Норма прибутку, %	11,5	9,4	32,6	

Збільшення прибутку є важливою метою та основним фінансово-економічним показником діяльності будь-якого підприємства в сучасних умовах господарювання. Проте, для того, щоб оцінити ефективність виробництва та економічну діяльність підприємства недостатньо використовувати лише показники прибутку. Тому, щоб дати характеристику ефективності діяльності підприємства доцільно використовувати відносний показник – рівень рентабельності, який визначається і вимірюється у відсотках.

Отже, підсумовуючи виробничу діяльність СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» зазначимо, що її ефективність покращується. Так, серед основних показників найбільший вплив на зростання рівня рентабельності та норми прибутку має збільшення валового прибутку на 1 га с.-г. угідь та на одного середньорічного працівника в 2,9 та в 2,8 рази відповідно. Рівень рентабельності при цьому зріс на – 53,4 відсоткових пункти, а норма прибутку – на 21,1 відсотковий пункт (табл.2.7).

Більш наочно динаміку рівня рентабельності підприємства зображено на рис. 2.4. Як свідчать дані рис. В 2019р. рівень рентабельності підприємства становив – 35%, в 2020р. – 41%, а в 2021р. даний показник збільшився до – 88%.

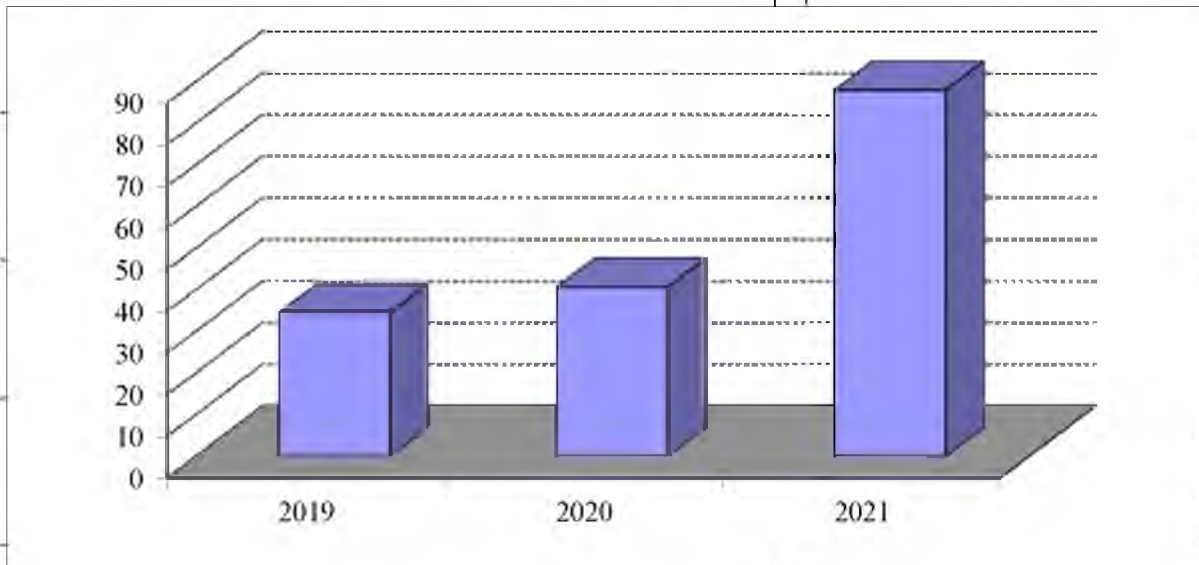

Рис.2.4. Рівень рентабельності підприємства, %

Резерви збільшення прибутку та рентабельності виробництва пов'язані в першу чергу із напрямками господарювання підприємства. Для того, щоб успішно функціонувати на ринку кожен суб'єкт господарювання намагається підвищити ефективність своєї діяльності завдяки раціональному використанню ресурсного потенціалу, збільшення маси прибутку, поліпшення якості продукції. Отже, кожне підприємство повинно приділяти належну увагу плануванню господарської діяльності та отриманню прибутку від реалізації своєї продукції. Проте, варто пам'ятати, що на величину прибутку від реалізації продукції значний вплив мають фактори, які не залежать від діяльності самого підприємства (зміни державних регулюючих ціл, природні транспортні умови тощо), такі фактори, на які підприємство має вплив.

НУБІП України

2.2. Стан та економічна ефективність виробництва технічних культур

Виробництво технічних культур є складовою частиною рослинництва. В останні роки виробництво технічних культур у сільському господарстві зростає.

Поряд зі збільшенням виробництва продукції даних культур, найважливішим завданням аграріїв є підвищення їх якості та зменшення виробничих витрат на всіх стадіях виробничого процесу.

Вирощують технічні культури заради одержання сировини для виробництва як продовольчих так і промислових товарів. Найбільше значення мають цукрові буряки і цукрова тростина; з олійних - соняшник, олива, арахіс, ріпак; волокнисті - бавовник, льон, та ін. Важлива роль належить культурам, з яких виготовляють тонізуючі речовини - особливо чай, кава, какао, прянощі - чорний та червоний перець, мускатник, гвоздичне дерево, якарські, ефірно-олійні культури. Технічні культури вирощують не лише для того, щоб задовольнити потреби людини в їжі та одязі, а й для насолоди очей, тобто для створення прекрасних композицій.

Таблиця 2.8

Посівні площі сільськогосподарських культур та їх структура

	2019р.		2020р.		2021р.	
	га	%	га	%	га	%
Посівна площа усього	5989	100,0	5968	100,0	5991	100,0
Зернові культури	3922	65,5	3707	62,1	4453	74,3
пшениця	464	7,7	473	7,9	425	7,1
жито	235	3,9			154	2,6
ячмінь					14	0,2
кукурудза	3223	53,8	3233	54,2	3861	64,4
Олійні культури	2068	34,5	2262	37,9	1537	25,7
соя	598	10,0	59	0,8	265	4,4
ріпак	234	3,9	228	3,8	38	0,6
соняшник	1235	20,6	1983	33,2	1240	20,7

В досліджуваному господарстві вирощують зернові та олійні культури.

Серед зернових вирощують пшеницю, жито, ячмінь та кукурудзу. Серед олійних: сою, ріпак та соняшник (табл. 2.8).

Зазначимо, що за період 2019-2021рр. загальна посівна площа практично не зазнала змін. Так, в 2019р. вона становила – 5989 га, а в 2021р – 5991 га, тобто збільшилася всього лише на 3 га.

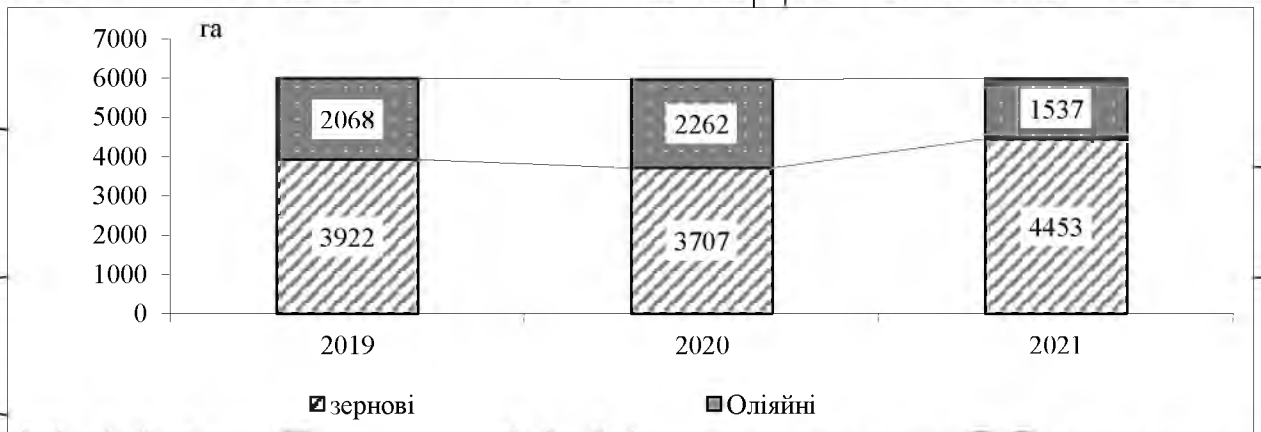

Рис.2.5. Динаміка посівних площ зернових і технічних культур

Зазначимо, що в 2021р. в загальній посівній площі зернові культури займали – 74,3%, а олійні – 25,7%. Дослідження свідчать, що дана тенденція зберігається на протязі трьох останніх років з незначними розбіжностями. Так, у 2019р. питома вага зернових становила – 65,5%, а олійних – 34,5% (рис.2.5).

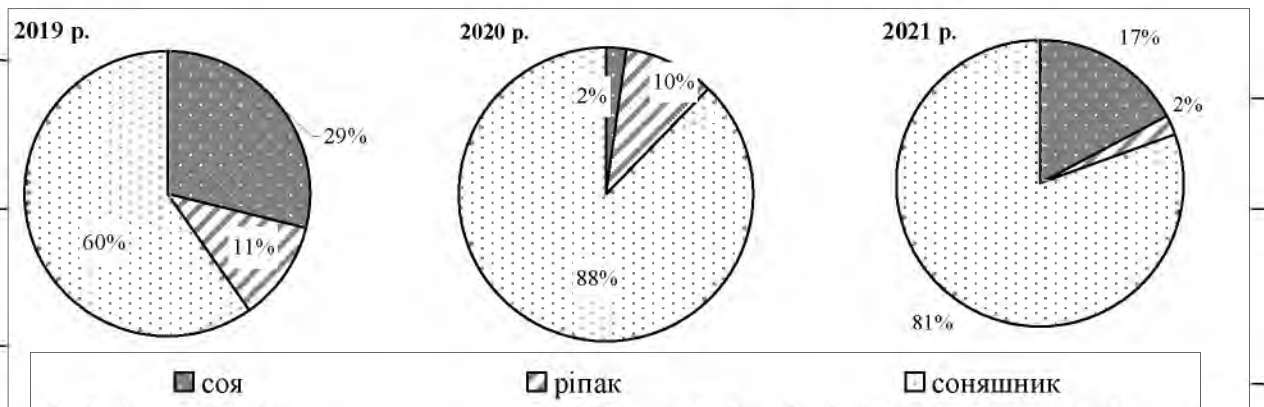

Рис.2.6. Структура посівних площ технічних культур, %

Аналіз посівних площ технічних культур свідчить, що найбільшу питому вагу в ній займає соняшник – 20,7% у 2021р. У 2020р. його питома вага була найвищою – 33,2% (рис.2.6).

Серед технічних культур найменшу питому вагу займає соя, її питома вага у 2019р. становила – 10%, а в 2021р. зменшилася до – 4,4%.

Таблиця 2.9

Урожайність культур, ц/га

Культура	2019р.	2020р.	2021р.	2021 до 2019 р., %
Зернові	79,7	58,3	84,6	106,1
у т.ч. пшениця озима	68,2	53,1	66,7	97,8
кукурудза	95,7	66,8	96,7	101,0
Технічні усього	34,8	28,2	39,9	114,6
соя	24,6	22,4	24,8	100,8
ріпак	29,5	24,8	30,1	102,0
соняшник	40,7	28,7	43,4	106,6

Урожайність сільськогосподарських культур є важливим показником розвитку виробництва продукції. Вона прямим чином має безпосередній вплив на економічну ефективність виробництва, адже збільшення її позитивно впливає на зниження собівартості продукції і як наслідок на зростання прибутку.

Аналізуючи урожайність зернових та технічних культур дослідженнями встановлено, що практично по всіх культурах за винятком озимої пшениці урожайність збільшилася (табл.2.9). Так, серед зернових культур урожайність кукурудзи зросла на 1%. Серед технічних культур урожайність сої зросла на 0,8%, ріпаку – на 2%, соняшнику – на 6,6%.

Таблиця 2.10

Виробничі витрати на 1 га

Культура	2019р.	2020р.	2021р.	2021 р. до 2019 р., %
Зернові	29285	23752	34186	116,7
у т.ч. пшениця озима	33513	24463	33838	101,0
кукурудза	28676	23648	34224	119,3
Технічні усього	15236	20376	36287	238,2
соя	11000	12339	22668	206,1
ріпак	18533	18230	25928	139,9
соняшник	16664	20826	39496	237,0

Аналізуючи виробничі витрати на 1 га зернових та технічних культур зазначимо, що вони зросли по всіх без виключення культурах. Так, найбільше

виробничі витрати на 1га зросли по соняшнику та сої в 2,3 та в 2,1 рази відповідно. Найменше зазначені витрати зросли по озимій пшениці, лише на 1%, що прямим чином вплинуло на зменшення урожайності даної культури (табл.2.10).

Таблиця 2.11

Рівень товарності технічних культур

	2019р.			2020р.			2021р.		
	Виробництво, ц	Реалізовано, ц	Рівень товарності, %	Виробництво, ц	Реалізовано, ц	Рівень товарності, %	Виробництво, ц	Реалізовано, ц	Рівень товарності, %
Соя	14721	387	2,6	1125	14440	1283,6	6575	729	11,1
Ріпак	6899	6873	99,6	5654	5706	100,9	982	962	98,0
Сбнячник	50284	44614	88,7	56925	41198	72,4	53800	75109	139,6

Аналіз рівня товарності технічних культур свідчить, що найвищий рівень товарності має соняшник і ріпак, а найнижчий – соя. Так, в 2021р. рівень товарності соняшнику склав – 139,6%, що свідчить про те, що 36% насіння соняшнику залишилося з минулого року і його реалізували в даному році. Рівень товарності ріпаку також є дуже високим – 98%. Це говорить про те, що майже весь ріпак підприємство реалізує і тільки 2% залишає на насінний матеріал (табл. 2.11).

Важливим показником економічної ефективності виробництва є собівартість продукції. Собівартість - це сукупність всіх витрат, які були понесені на виробництво і збут продукції, виражені в грошовій формі.

Собівартість - є частиною вартості продукту праці. У процесі її зниження проявляються практично всі складові підвищення ефективності виробництва продукції: підвищення продуктивності праці, економія матеріальних, сировинних та паливно-енергетичних ресурсів, покращення використання основних засобів виробництва.

Таблиця 2.12

Структура витрат на виробництво технічних культур у 2021 році

	Витрати – усього	У тому числі					У тому числі					
		Прямі матеріальні витрати – усього	насіння та посадковий матеріал	мінеральні добрива	пальне і мастильні матеріали	решта матеріальних витрат	Прямі витрати на оплату праці	Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати – усього	відрахування на соціальні заходи	амортизація	оплата послуг сторонніх організацій	решта інших прямих та загальновиробничих витрат
Соя	100,0	51,5	11,9	10,5	10,3	12,6	6,2	48,5	1,3	0,3	8,6	29,4
Ріпак	100,0	60,3	13,3	15,5	8,7	15,6	7,2	39,7	14,0	1,4	1,7	10,5
Соняшник	100,0	50,5	6,4	16,7	8,3	15,1	10,1	43,5	2,0	8,8	20,4	12,3

Структура витрат – це процентне співвідношення окремих витрат в загальних витратах виробництва.

Аналізуючи структуру витрат на виробництво технічних культур дослідженнями встановлено, що по всіх технічних культурах найбільшу питому вагу займають прямі матеріальні витрати та інші витрати та загальновиробничі витрати (табл.2.12).

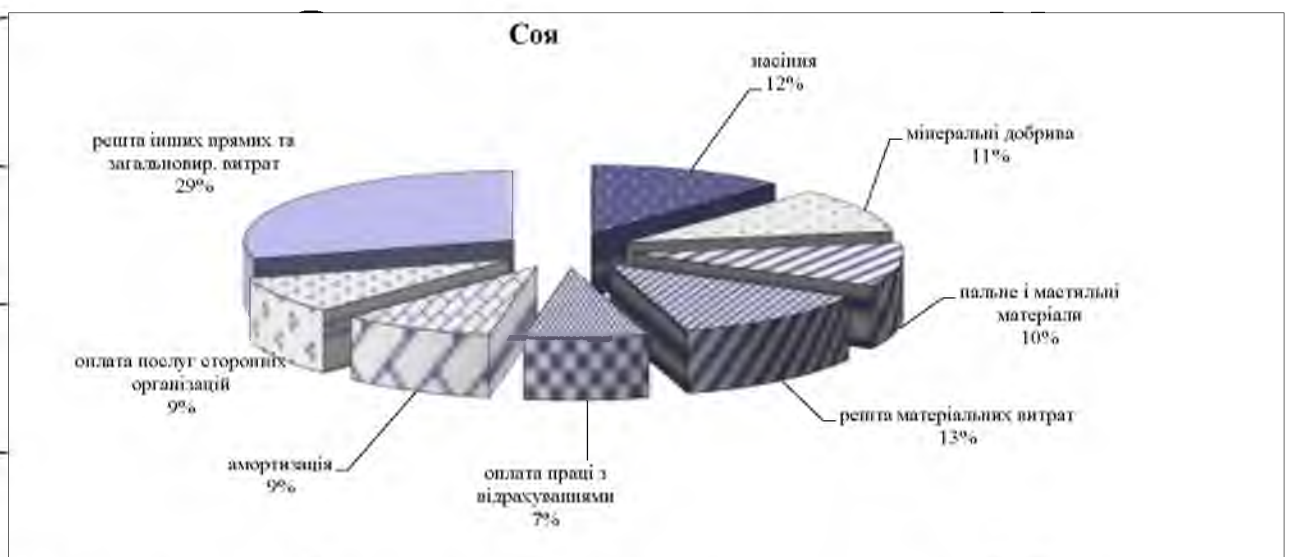

Рис. 2.7. Структура витрат на виробництво сої

Більш детальна структура витрат на виробництво сої представлена на рис.

2.7. Як свідчать дані вказаного рисунку/найбільшу питому вагу в даній структурі займають інші прями та загально-виробничі витрати – 29%. Інші статті витрат коливаються в межах 9-13%.

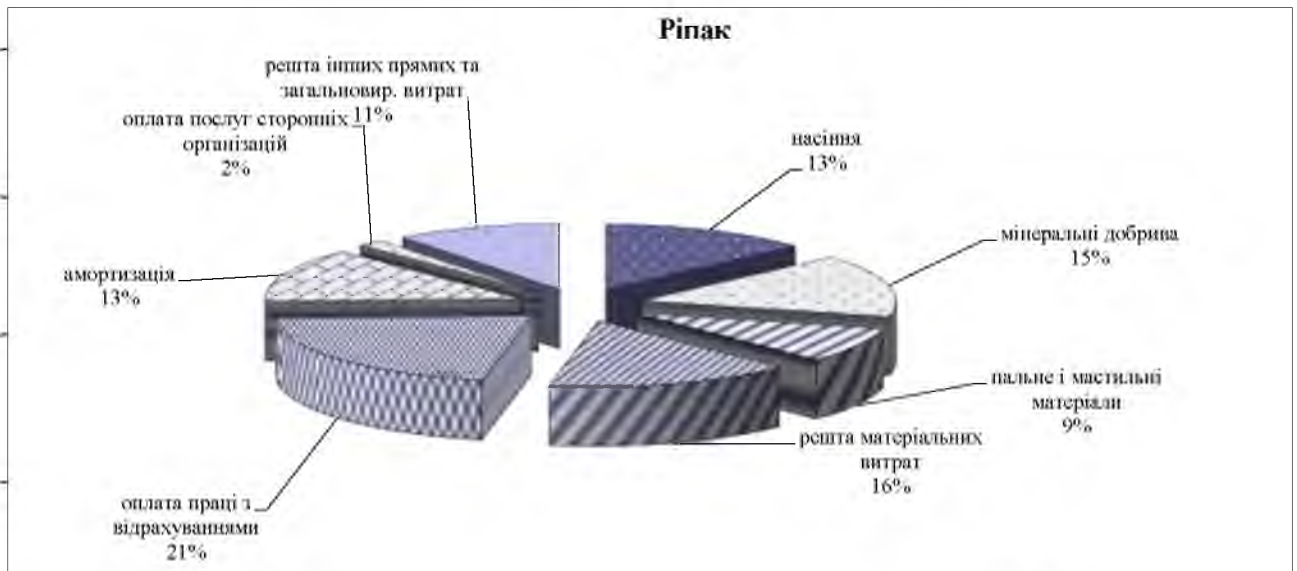

Рис.2.8. Структура витрат на виробництво ріпаку

Структура виробничих витрат на виробництво ріпаку представлена на рис. 2.8. Дані свідчать, що найбільшу питому вагу в даній структурі займає стаття – оплата праці з відрахуваннями – 21%. Такі статті, як решта матеріальних витрат та мінеральні добрива займають 16% та 15% відповідно. Найменшу питому вагу займає стаття – оплата послуг сторонніх організацій – 2%, що свідчить про те, що досліджуване підприємство практично не користується послугами сторонніх організацій при виробництві ріпаку.

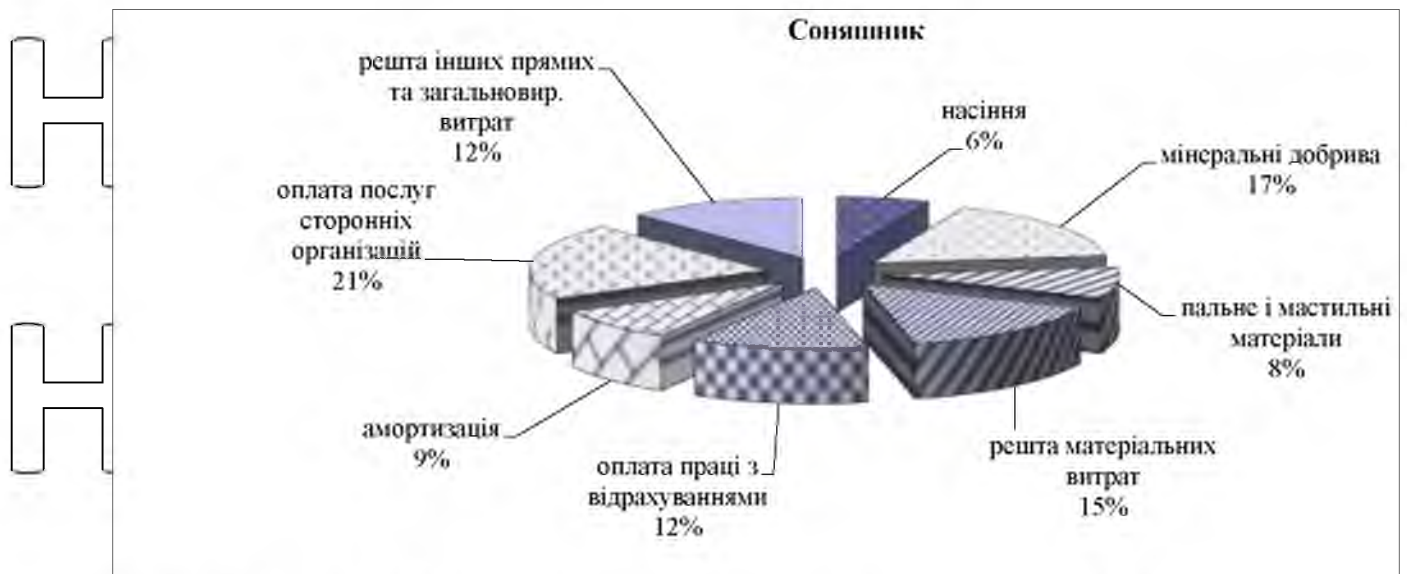

Рис. 2.9. Структура витрат на виробництво соняшнику

Структура виробничих витрат на виробництво соняшнику представлена на рис. 2.9. Дані свідчать, що найбільшу питому вагу в даній структурі займає стаття

– оплата послуг сторонніх організацій – 21%. Такі статті, як решта матеріальних

витрат та мінеральні добрива займають 15% та 17% відповідно. Визначимо, що на

відміну від виробництва ріпаку, при виробництві соняшнику досліджуване

підприємство користується послугами сторонніх організацій. Найменшу питому

вагу в даній структурі займає стаття – насіння, лише 6%, що свідчить, що

підприємство більшу частину насінневого матеріалу використовує з власного

фонду.

Одним з важливих аспектів успішного функціонування аграрного

підприємства в конкурентному середовищі є забезпечення ефективності його

виробничої діяльності. Необхідність здійснення оцінки ефективності

господарської діяльності підприємства спричинено потребами формування

нових цілей діяльності, важливих принципів та засад господарювання, які

орієнтовані на задоволення потреб споживачів та вимоги ринку.

Комплексна оцінка ефективності виробничої діяльності підприємства

являє собою інтегровану частину загальної системи цілей та напрямів розвитку

підприємства, що охоплює цілий ряд факторів та важливих заходів, які визначають запланований рівень організації виробництва. В даному випадку управлінські рішення направлені на раціоналізацію виробництва за відповідних трудових, технічних та інших умов, які полягають у забезпеченні функціонування господарства без непередбачуваних виробничих витрат, використанні в найкоротші терміни шляхів підвищення ефективності виробництва.

Оцінка ефективності є важливим місцем в системі управління діяльністю господарства, так як являє собою один із ефективних інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємства. Результати здійсненої оцінки є основою для прийняття важливих управлінських рішень, як для визначення стратегічних, так тактичних цілей розвитку підприємства.

Таблиця 2.13

Ефективність виробництва технічних культур

Культура	Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2021р. у % до 2019 р.
	повна собівартість, грн/ц	496,90	586,23	948,91	191,0
	ціна реалізації, грн./ц	730,90	910,53	1624,58	222,3
боби сої	рентабельність, %	47,1	55,3	71,2	x
насіння ріпаку	повна собівартість, грн/ц	711,28	754,80	899,17	126,4
	ціна реалізації, грн./ц	983,74	1149,65	1589,73	161,6
	рентабельність, %	38,3	52,3	76,8	x
насіння соняшнику	повна собівартість, грн/ц	413,46	752,92	924,28	223,5
	ціна реалізації, грн./ц	572,38	1568,52	1767,36	308,8
	рентабельність, %	38,4	108,3	91,2	x

Аналізуючи ефективність виробництва технічних культур варто зазначити, що всі технічні культури є ефективними для даного господарства. В результаті того, що темпи росту ціни реалізації сої, ріпаку та соняшнику випереджають темпи росту їх собівартості досліджуване підприємство по всіх трьох культурах

отримало прибуток і забезпечило високий рівень рентабельності виробництва даних культур (табл. 2.13, рис. 2.10).

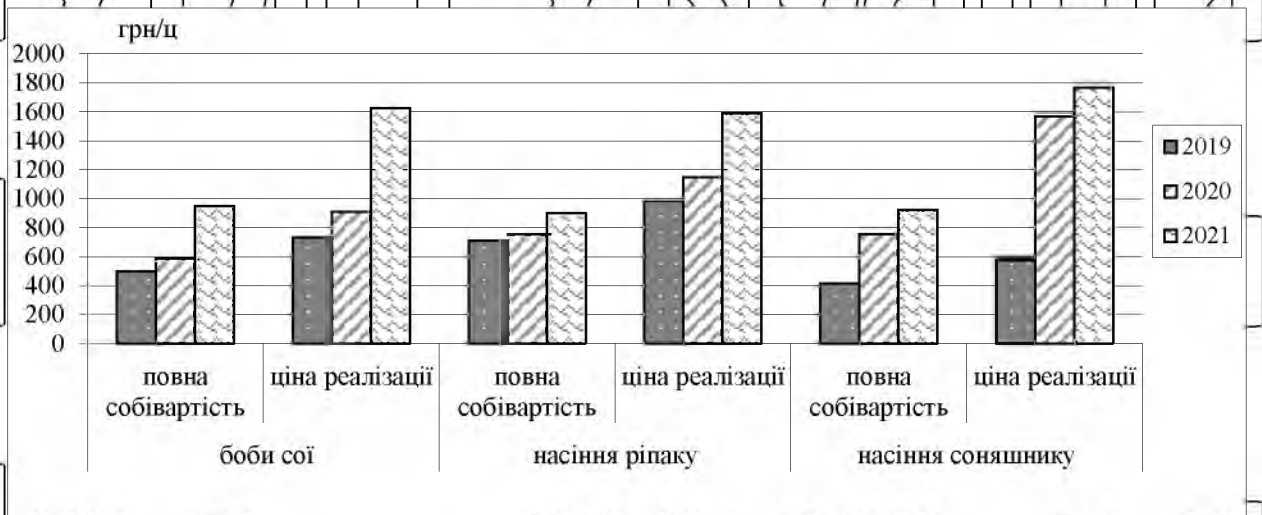

Рис. 2.10. Динаміка ефективності виробництва технічних культур

Індекси зростання повної собівартості та ціни реалізації 1 ц технічних культур (2021р. до 2019р.) свідчать, за вказаний період ціна сої зросла в 2,2 рази, а собівартість в 1,9 рази. Щодо насіння ріпаку то ціна по ньому зросла на 62%, а собівартість лише на 26%. Найбільше зросла ціна на соняшник, в 3,1 рази, а собівартість даної культури зросла в 2,2 рази (рис. 2.11).

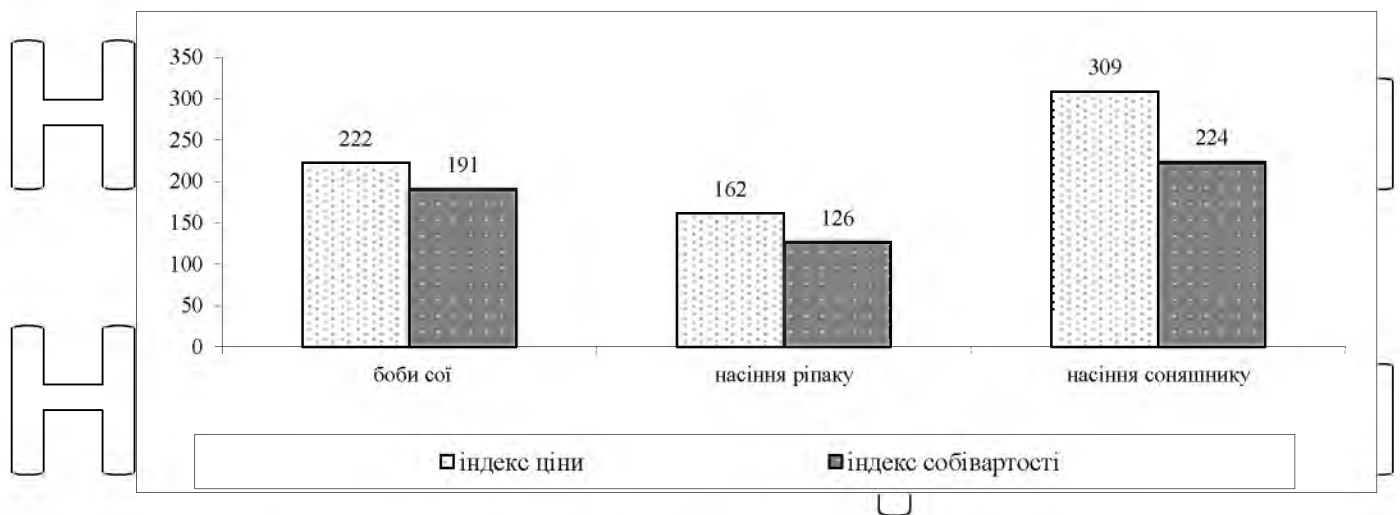

Рис.2.11. Індекси зростання повної собівартості та ціни реалізації 1 ц технічних культур (2021р. до 2019р., %)

Отже, аналізуючи рентабельність основних сільськогосподарських культур, які вирощуються в дослідженому господарстві, зазначимо, що всі культури є високорентабельними. Так, в цілому по групі зернові і зернобобові культури рівень рентабельності складає – 86,24%, а по групі технічних культур рівень рентабельності складає – 90,84% (табл.2.14).

Таблиця 2.14

Рентабельність основних культур, %

	2019р.	2020р.	2021р.
Культури зернові та зернобобові	83,21	19,82	86,24
у т.ч. пшениця	34,3	49,05	43,74
кукурудза на зерно	81,6	19,91	86,18
Насіння культур олійних	38,48	92,57	90,84
у т.ч. боби сої	47,1	55,3	71,2
насіння ріпаку	38,3	52,3	76,8
насіння соняшнику	38,4	108,3	91,2

Серед зернових та зернобобових культур найбільш рентабельною є кукурудза на зерно – 86,18%, рентабельність пшениці становить – 43,74%. Всі технічні культури в даному господарстві забезпечують високий рівень рентабельності, проте найвищий рівень рентабельності аграрії досліджуваного

господарства досягли по соняшнику – 91,2%, рівень рентабельності насіння ріпаку склав – 76,8%, сої – 71,2%.

Аналізований матеріал дає підстави для висновку, що виробництво як технічних так і зернових культур для СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» є досить прибутковим, про що свідчить високий рівень рентабельності досліджуваних культур.

Цінова конкуренція проявляється в намаганні виробників використовувати ціну як важіль для зміцнення своєї позиції на ринку. Проте варто мати на увазі, що знижуючи ціну для завоювання ринків збуту своєї продукції, товаровиробник

обов'язково повинен брати до уваги вищевказані обставини. По-перше, зниження ціни не має бути надто значним, так як це може зумовити зворотню психологічну реакцію покупців, а саме вони можуть перестати купувати даний

товар, пояснюючи це тим, що низька його ціна зумовлена низькою якістю продукції. Тобто, товаровиробнику варто пам'ятати, що ціна сприймається покупцями ще й як акумульований показник якості товару, а тому значне її зниження не має спричинити побоювання споживачів відносно низьких його споживчих властивостей.

По-друге, внаслідок зниження ціни товаровиробник отримує тимчасові

переваги над конкурентами, так як вони також можуть скоплювати такий захід, знизивши ціну на свої товари. В такому випадку вони позбавляють товаровиробника можливості збільшувати збут своєї продукції за рахунок

цінового фактору. Але товаровиробник може прийняти рішення про ще більше зниження ціни. Такий підхід часто спричиняє аналогічні дії конкурентів. Все це зумовлює виникнення так званих «цінових воєн», які можуть бути причиною

отримання конкурентами дуже низьких прибутків та навіть збитків. Варто зауважити, що ці війни можуть виникати в тому випадку, коли кількість виробників-конкурентів однакового товару є невеликою, а покупці поінформовані про схожість даного товару за споживчими властивостями.

По-третє, варто пам'ятати, що в умовах цінової конкуренції ті підприємства зміцнюють своє становище на ринку, які виробляють товари з високою ціновою конкурентоспроможністю, під якою мають на увазі ступінь можливого зниження ціни товаровиробником на свій товар в порівнянні з ринковою ціною, за якої забезпечується беззбитковість виробництва.

Таблиця 2.15
Динаміка цінової конкурентоспроможності технічних культур

Показник	Рік			Рік			Рік		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Реалізовано, ц	387	14 440	729	6 878	5 706	962	44 614	41 198	75 109
Повна собівартість, тис. грн	192	8465	692	4889	4307	865	18446	31019	69422
Виручка від реалізації, тис. грн	283	13148	1184	6761	6560	1529	25536	64620	132744
Прибуток (збиток) від реалізації, тис. грн	91	4683	493	1873	2253	664	7090	33601	63323
Повна собівартість 1 ц, грн	496,90	586,23	948,91	711,28	754,80	899,17	413,46	752,92	924,28
Ціна 1 ц сої, грн	730,90	910,53	1624,58	985,74	1149,65	1589,73	572,38	1568,52	1767,36
Рівень рентабельності (збитковості), %	47,1	55,8	71,2	38,3	52,3	76,8	38,4	108,3	91,2
Цінова конкурентоспроможність сої, %	32,0	35,6	41,6	27,7	34,3	43,4	27,8	52,0	47,7

Аналіз цінової конкурентоспроможності продукції свідчить, що вся продукція, яка виробляється в даному підприємстві є конкурентоспроможною. Найвищий рівень конкурентоспроможності має соняшник, так в 2020р. та в 2021р. його рівень становив – 52% та 47,7% відповідно (табл.2.15).

Конкурентоспроможність сої та ріпаку практично знаходиться на одному рівні і становлять в 2021р. – 41,6% та 43,4% відповідно.

2.3. Факторний аналіз технічних культур

Факторний аналіз використовують для здійснення комплексного аналізу господарської діяльності підприємства, пошуку та класифікації факторів, які мають безпосередній вплив на економічні явища та процеси, з виявленням причинно-наслідкових зв'язків, що впливають на зміну реальних показників господарської діяльності.

Факторний аналіз – це статистичний метод аналізу, який показує вплив окремих факторів, або чинників на результативний показник діяльності підприємства. Іншими словами під факторним аналізом розуміють методіку системного та комплексного вивчення та вимірювання впливу окремих факторів на величину результативного показника.

Суттєве значення для оцінки діяльності підприємств має поділ факторів на інтенсивні та екстенсивні. До екстенсивних відносять фактори, які пов'язані з кількісним, а не якісним приростом результативного показника, наприклад, зростання об'єму виробництва продукції шляхом збільшення посівної площі. Інтенсивні фактори характеризуються підвищенням врожайності сільськогосподарських культур, підвищенням продуктивності праці за рахунок впровадження інноваційних технологій та заходів науково-технічного прогресу.

Проведений факторний аналіз собівартості технічних культур свідчить, що найбільша загальна зміна собівартості спостерігається по соняшнику, що становить - 500,61 грн/ц, а найменша по ріпаку – 233,17 грн/ц відповідно.

Дослідження свідчать, що за рахунок збільшення виробничих витрат по культурах собівартість продукції збільшилась по соняшнику на - 560,98 грн, сої – 482,24 грн, та ріпаку – 250,69 грн. Внаслідок зростання урожайності по усіх культурах собівартість зменшилась відповідно на 60,37 грн/ц, 7,92 грн/ц та 17,52 грн/ц (табл.2.16).

Таблиця 2.16

Факторний аналіз собівартості технічних культур

Продукція	Виробничі витрати на 1 га, грн		Урожайність		Собівартість 1 ц, грн			Абсолютна зміна (+,-) собівартості 1 ц, грн		
	2019 р.	2021 р.	2019 р.	2021 р.	2019 р.	Умовна 2021 р.	Зміна	у т. ч. за рахунок		
								виробничих витрат на 1 га	урожайності	
A	1	2	3	4	5 = 1/3	6 = 2/3	7 = 2/4	8 = 7 - 5	9 = 6 - 5	10 = 7 - 6
Технічні усього	15236	36287	34,8	39,9	438,15	1043,51	910,49	472,34	605,36	-133,02
соя	11000	22863	24,6	24,8	447,14	929,38	921,46	474,32	482,24	-7,92
ріпак	18533	25928	29,5	30,1	628,24	878,93	861,41	233,17	250,69	-17,52
соняшник	16664	39496	40,7	43,4	409,44	970,42	910,05	500,61	560,98	-60,37

Одним з основних показників економічної ефективності виробництва продукції є маса прибутку, яку аграрні виробники одержують від реалізації продукції. На її динаміку впливають багато факторів, зокрема, обсяг реалізованої продукції, ціна реалізації, повна собівартість. Розглянемо вплив основних факторів на зміну маси прибутку від реалізації технічних культур в досліджуваному господарстві протягом досліджуваного періоду.

Таблиця 2.17

Факторний аналіз прибутку технічних культур

Показник	2019р.	2021р.	Відхилення (+,-)	2019р.	2021р.	Відхилення (+,-)	2019р.	2021р.	Відхилення (+,-)
	боби сої			ріпак			соняшник		
Реалізовано, тис. н	0,4	0,7	0,3	6,9	1,0	-5,9	44,6	75,1	30,5
Прибуток, тис. грн	91	493	402	1873	664	-1208	7090	63323	56233
Повна собівартість 1 ц, грн	496,90	948,91	452,01	711,28	899,17	187,89	413,46	924,28	510,82
Ціна реалізації 1 ц, грн	730,90	1624,58	893,68	983,74	1589,73	605,99	572,38	1767,36	1194,98
Прибуток 1 ц, грн	234,00	675,67	441,67	272,46	690,56	418,10	158,91	843,08	684,16
Зміна маси прибутку тис. грн		402		-1208				56233	

у т.ч. за рахунок:			
обсягу реалізації	80	-1611	4846
собівартості	-330	-181	-38367
ціни реалізації	651	583	89754

Аналізуючи вплив основних факторів на зміну маси прибутку від реалізації соняшнику, варто відзначити, що в результаті збільшення обсягів реалізації насіння соняшнику маса прибутку збільшилася на - 4846 тис. грн, за рахунок підвищення ціни реалізації – на 89744 тис. грн., а за рахунок собівартості маса прибутку зменшилася на - 38367 тис. грн (табл.2.17).

Аналіз впливу основних факторів на зміну маси прибутку від реалізації бобів сої свідчить, що в результаті збільшення обсягів реалізації насіння сої маса прибутку збільшилася на - 80 тис. грн, за рахунок підвищення ціни реалізації – на 651 тис. грн., а за рахунок собівартості маса прибутку зменшилася на - 330 тис. грн.

Аналіз впливу основних факторів на зміну маси прибутку від реалізації ріпаку свідчить, що в результаті збільшення обсягів реалізації насіння ріпаку маса прибутку зменшилася на - 1611 тис. грн, за рахунок підвищення ціни реалізації – на 583 тис. грн., а за рахунок собівартості маса прибутку зменшилася на - 181 тис. грн.

Отже, основним фактором збільшення маси прибутку від реалізації технічних культур є фактор ціни реалізації.

Складовою частиною планування прибутків і грошових надходжень є розрахунок безбиткового обсягу виробництва та реалізації продукції.

Розрахунок безбиткового обсягу дозволяє підприємству передбачити в плані такий обсяг виробництва та реалізації продукції, який би забезпечував йому одержання прибутку та необхідні темпи його зростання в майбутньому.

Безбитковим називають такий обсяг виробництва та продажу продукції, за якого всі сукупні витрати господарства дорівнюють чистій виручці від реалізації

продукції. За беззбиткового обсягу виробництва та продажу продукції господарство не отримує ані прибутку, ані збитку, а тільки покриває свої витрати на виробництво продукції.

Таблиця 2.18

Беззбитковий обсяг виробництва основних сільськогосподарських культур

Показники	Вид продукції				
	пшениця	кукурудза	соя	ріпак	соняшник
Площа посіву, га	425	3861	265	33	1240
Урожайність, ц/га	66,7	96,7	24,8	30,1	43,4
Валове виробництво ц	28334	373341	6575	982	53800
Витрати на виробництва зерна, тис. грн	14374	132133	6059	846	48961
у тому числі постійні, тис. грн	2738	26691	1357	204	10722
змінні витрати, тис. грн	11637	105442	4701	642	38238
Питома вага постійних витрат, %	19,0	20,2	22,4	24,1	21,9
Виробнича собівартість на 1 ц зерна, грн	507,3	358,9	921,5	861,4	910,0
Постійні витрати з розрахунку на 1 ц, грн	96,6	71,5	206,4	207,6	199,3
Ціна реалізації 1 ц продукції, грн	805,5	676,0	1624,6	1589,7	1767,4
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	560,4	363,1	948,9	899,2	924,3
Постійні витрати в розрахунку на 1 га посіву, грн	6445	6913	5121	6249	8650
Змінні витрати на 1 ц зерна, грн	411	282	715	654	711
Маржинальний дохід від 1 ц продукції, грн	395	394	910	936	1057
Беззбитковий обсяг виробництва продукції, ц	6935	67819	1492	218	10148
Точка беззбитковості у вартісному виразі, тис. грн	5586	45845	2424	346	17935

Аналіз беззбиткового обсягу виробництва основних сільськогосподарських культур свідчить, що при виробництві – 6935ц пшениці, 67819 ц кукурудзи, 1492 ц сої, 218 ц ріпаку, 10148 ц соняшнику підприємство не отримає ні прибутку, ні збитку, лише покриває свої витрати на виробництво продукції. Точка беззбитковості у вартісному виразі розрахована і наведена в таблиці 2.18.

РОЗДІЛ 3

НУВБІП УКРАЇНИ

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТЕХНІЧНИХ КУЛЬТУР

3.1. Оцінка конкурентоспроможності технічних культур

НУВБІП УКРАЇНИ

Конкурентоспроможність в сучасних умовах господарювання створює умови для забезпечення високих темпів прибутковості підприємства та є істотним чинником досягнення економічного лідерства. У розвитку аграрного сектору економіки конкуренції відводиться роль рушійної сили, оскільки саме вона стимулює до застосування сучасної техніки та технологій, забезпечуючи цим самим зняття виробничих витрат, поліпшення якості продукції, досягнення високих показників економічної ефективності виробництва, що дають можливість підприємству мати значні переваги перед конкурентами на внутрішньому та зовнішньому ринках.

НУВБІП УКРАЇНИ

В основу визначення конкурентоспроможності покладено багатовимірні середні величини. Сутність такої оцінки полягає в тому, що індивідуальні значення відібраних показників окремого виду продукції замінюють відносною величиною. За базу порівняння прийнято середні значення показників за сукупності загалом або еталонні значення (стандарт). На основі визначення по кожному з показників для конкретного виду продукції визначають середню геометричну з цих відношень, яку називають багатовимірною. Її прийнято за показник конкурентоспроможності технічних культур.

НУВБІП УКРАЇНИ

Для оцінки конкурентоспроможності виробництва технічних культур у СТОВ "ДЕРЕНКІВЕЦЬ" пропонуємо наступні показники:

1. урожайність культур, ц/га
 2. повна собівартість 1 ц, грн
 3. ціна 1 ц, грн
 4. коефіцієнт дохідності
- НУВБІП УКРАЇНИ

5. виручка на 1 га, грн

6. прибуток на 1 га, грн

В таблиці 3.1 представлено розрахунок визначених показників конкурентоспроможності по досліджуваному підприємству та в середньому по сільськогосподарських підприємствах Черкаської області.

Таблиця 3.1

Показники конкурентоспроможності технічних культур

Культура	Урожайність, ц/га	Повна собівартість 1 ц, грн	Ціна 1 ц, грн	Коефіцієнт дохідності	Виручка 1 га, грн	Прибуток на 1 га, грн
СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ»						
соя	24,8	948,9	1624,6	1,712	40290	16757
ріпак	30,1	899,2	1589,7	1,768	47851	20786
соняшник	43,4	924,3	1767,4	1,912	76703	36589
Черкаська область						
соя	26,9	977,4	1516,3	1,291	40787	14496
ріпак	31,6	939,6	1634,89	1,309	51663	21970
соняшник	32,0	1062,9	1791,66	1,241	57333	23320

Аналіз свідчить, що урожайність технічних культур є дещо вищою по сої та ріпаку в господарствах Черкаської області в порівнянні з СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ», а урожайність соняшнику навпаки нижчою. Проте, зазначимо, що незважаючи на дещо вищу урожайність сої та ріпаку в господарствах Черкаської області коефіцієнт дохідності в СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» є значно вищим, ніж в досліджуваних господарствах Черкаської області. Вищий коефіцієнт прибутковості в СТОВ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» було отримано за рахунок нижчої собівартості та вищої ціни реалізації на деякі культури порівняно з господарствами області.

Наступним етапом нашого дослідження є здійснений аналіз показників конкурентоспроможності технічних культур з використанням нормативних показників (табл. 3.2).

Нормування показників по господарству до середніх показників по області здійснювалося за формулою:

$$I_i = \left(\frac{X_{ij}}{\bar{X}_i} \right)^p$$

I_i - індекс i -го показника конкурентоспроможності;

X_{ij} - абсолютне значення i - го показника;

\bar{X}_i - середнє значення i - го показника по підприємствах Черкаській області.

При цьому $p = 1$, якщо i -та ознака є стимулятором та $p = -1$, якщо вона є дестимулятором. Зазначимо, що показник «повна собівартість 1 ц» є дестимулятором.

Таблиця 3.2
Нормовані показники конкурентоспроможності технічних культур

	К _{урожайності}	К _{собівартості}	К _{ціни}	К _{дохідності}	К _{доходу 1га}	К _{прибутку 1га}
соя	0,922	1,030	1,071	1,326	0,988	1,156
ріпак	0,953	1,045	0,972	1,351	0,926	0,946
соняшник	1,356	1,150	0,986	1,541	1,338	1,569

Розрахунок нормованих показників конкурентоспроможності технічних культур свідчить, що майже за всіма досліджуваними показниками (крім К_{ціни}) найбільш конкурентоспроможною технічною культурою є соняшник. Так, всі розраховані індекси урожайності, собівартості, дохідності, доходу з 1га та прибутку з 1га є вищими в порівнянні з середніми по області. Найменш конкурентоспроможною є соя.

НУБІП України

нижній за середній рівень по області індекс урожайності сої та ріпаку та ціни реалізації ріпаку і соняшнику.

Визначення загального індексу конкурентоспроможності технічних культур по господарству, як середньозважена величина із індивідуальних індексів здійснюється за формулою:

$$I_{\text{заг}} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n \frac{X_i}{X_i}}$$

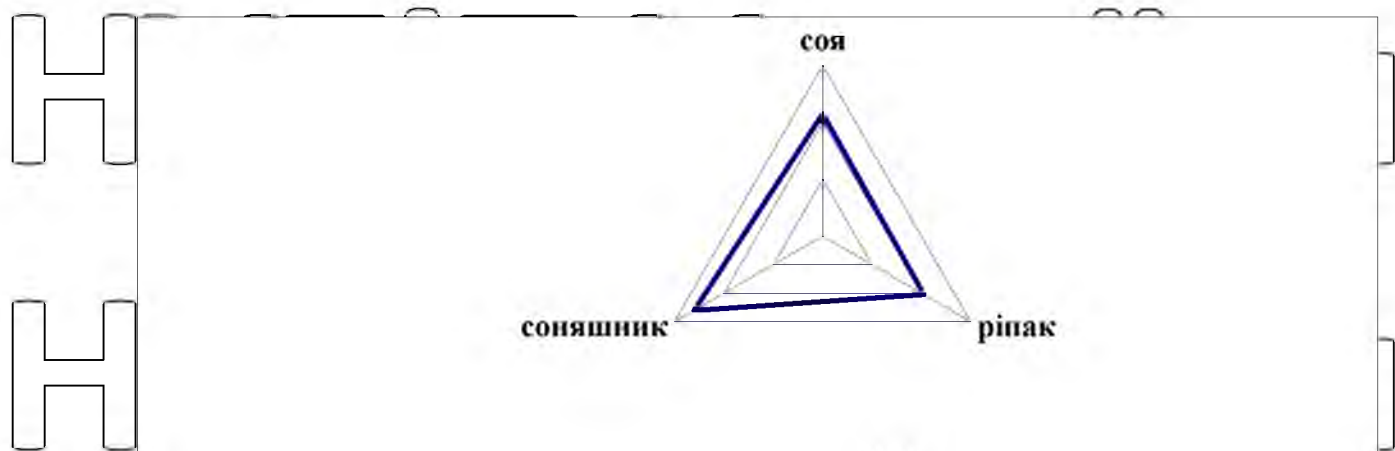

Рис.3.1. Інтегральний індекс конкурентоспроможності технічних культур

Для наочного уявлення індивідуальні індекси конкурентоспроможності вображено на рис. 3.1.

Аналіз даного індексу ще раз підтверджує, що найбільш конкурентоспроможною культурою в господарстві є соняшник, узагальнюючий індекс конкурентоспроможності якого становить – 0,001 .

3.2. Інноваційна складова підвищення конкурентоспроможності виробництва технічних культур

Успішне функціонування сільськогосподарських підприємств та стійкий їх розвиток у перспективі визначає інноваційний розвиток, який стає ключем до

конкурентної переваги господарства у стратегічній перспективі. Підвищення ефективності діяльності підприємства прямо залежить від застосування інноваційних технологій, при цьому в багатьох аспектах конкурентоспроможність капіталу ґрунтується на готовності до впровадження інновацій.

В умовах сьогодення, коли вартість матеріально-технічних та енергетичних ресурсів зростає швидшими темпами ніж вартість сільськогосподарської продукції, стає пріоритетною проблема енерго- та ресурсозбереження. Подолання в короткостроковій перспективі технологічного

відставання агропромислового комплексу обумовлює необхідність нових підходів до залучення інновацій у виробництво, розвитку підприємництва, тобто вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку інноваційних процесів в господарстві.

У сільськогосподарських підприємствах України для нинішнього етапу інноваційного процесу характерно:

1. Досить високий рівень інноваційної активності аграрних підприємств (57% у галузі рослинництва).

2. Досить обмежене використання аграрними підприємствами власних інноваційних розробок (це стосується як ресурсів, так і технологій), в сільськогосподарських підприємствах в основному використовують зарубіжні розробки, або адаптовані до власних умов розробки спеціалізованих організацій/

3. Взаємозумовленість інноваційної активності господарства та його прибутковості. Найбільшою інноваційна активність спостерігається у тих підприємствах, де є відносно високий рівень прибутковості так, у рослинництві – це господарства, що займаються вирощуванням зернових та технічних культур і мають чистий дохід від 50 млн грн і більше, 64% з них здійснюють інноваційну діяльність. Дана діяльність є важливим фактором зростання доходів аграрних виробників.

4. Важливим напрямом інноваційної діяльності ефективних підприємств є диверсифікація виробництва. Так, статистика свідчить, що із загальної сукупності підприємств, що спеціалізувалися на вирощуванні зернових та технічних культур - 50% використовували в своїй діяльності нові породи тварин (вітчизняні та зарубіжні), а також купували спеціалізовану техніку для галузі тваринництва, 33% - використовували прогресивні технології (також як вітчизняні, так і зарубіжні) для виробництва молока та відгодівлі великої рогатої худоби.

5. Серед джерел фінансування інновацій абсолютне переважання власних коштів підприємств. Так, у галузі рослинництва господарства з чистим доходом майже понад 50 млн грн в інноваційну діяльність вкладали практично власні кошти, а підприємства, які мали нижчий дохід, додатково залучали кошти з державного бюджету (2%) та кредитні ресурси (5%).

6. В сільськогосподарських підприємствах рівень використання інституційних джерел інформації щодо інноваційних розробок та можливостей їх упровадження є низьким. Насамперед низьким є рівень застосування інноваційних розробок від університетів та державних НДІ, також від приватних НДІ і комерційних лабораторій.

7. В підприємствах, які займаються виробництвом продукції рослинництва та тваринництва прослідковується різноспрямованість інноваційної діяльності за її видами. Так, у рослинництві 88% інноваційно-активних підприємств впроваджували інновації продукту (ресурсні інновації), 77% підприємств впроваджували процесні новації (технології), 62% підприємств впроваджували управлінські (організаційні та маркетингові) інновації.

8. Інновації для довкілля. Більша половина досліджуваних аграрних підприємств відзначили, що існують певні вигоди, які вони приносять для довкілля. За рахунок впровадження інновацій для довкілля, аграрні підприємства отримали позитивний економічний ефект, який виявився у зменшенні

використання матеріалів в розрахунку на одиницю продукції, зниженні енергоспоживання на одиницю продукції, зменшенні рівня забруднення використовуваних угідь, води та повітря.

Проте, енергозбереження на жаль, не набуло достатнього поширення.

Так, серед підприємств, що займалися виробництвом продукції рослинництва інноваційні процеси впроваджували лише 10% (в основному це господарства, які займалися вирощуванням зернових та технічних культур) використовували енергозберігаючі системи (котли на альтернативному виді палива) [18].

Отже, динамізм розвитку інноваційної сфери є вирішальним чинником забезпечення конкурентоспроможності економіки. Ефективність розвитку даної сфери значною мірою визначає місце кожної країни у світі. В Україні існує багато проблем, які стають на заваді ефективного використання інноваційного потенціалу:

- не достатній рівень фінансового забезпечення інноваційної сфери;
- розподіл інновацій по регіонах є нерівномірним;
- неефективне, як свідчить практика, використання наявного наукового потенціалу;
- відсутність належної бази та відповідності міжнародним стандартам правового захисту інтелектуальної власності.

3.3 Напрями підвищення конкурентоспроможності виробництва технічних культур

На конкурентоспроможність олійних культур впливає безліч чинників, проте вважаємо, що серед великої сукупності варто виділити наступні:

1. Економічні та фінансові чинники. Серед олійних культур соняшник є найбільш рентабельною культурою. Привабливість її виробництва для сільськогосподарських виробників залежить від її рентабельності. Чим вона вища, тим є більш привабливою.

2. Собівартість продукції. Аналізуючи виробничі процеси, методи, технології виробництва та збуту продукції, важливо приділяти увагу пошуку резервів зниження виробничих витрат, так як виробнича собівартість одиниці продукції технічних культур залежить від понесених витрат на 1 га посіву та врожайності даних культур. Аналіз показників свідчить, що на виробництво соняшнику затрачається найменше витрат на 1 га посіву, на другій позиції ріпак найдорожче виробляти сою. Собівартість виступає головним фактором підвищення прибутковості виробничого процесу тому для того, щоб одержати максимально можливий прибуток, потрібно ефективно та раціонально використовувати наявні виробничі

3. Підвищення рентабельності. Це можливо внаслідок встановлення оптимальної ціни реалізації виробленої продукції на основі постійного моніторингу цінової ситуації на ринку олійних культур. Зазвичай, в переважній більшості випадків ціна на продукцію олійних культур знаходиться за межами управлінських можливостей господарства і формується залежно від ринкової кон'юнктури, економічної і політичної ситуації в країні, природно-кліматичних умов регіону та обсягів зібраного врожаю

4. На основі 3-5 річного плану виробництва бюджетування виробничих витрат та доходів на виробництво олійних культур. Процес щодо фінансування закупівлі та сплати витратних статей складається із розробки чіткого плану на місяць або рік і потребує жорсткого контролю щодо його виконанням. Практика свідчить, що складання планів без дотримання встановлених лімітів нівелює процес планування і робить його неефективним. Адже, бюджетування витрат виробництва та доходів підприємства є складовою ефективного управління фінансами та запорукою прибуткового виробництва. Доведено, що чим досконаліший рівень звітності, комунікацій та фінансових показників, тим більш високими є позиції підприємства в конкурентному ринковому середовищі.

5. Важливою є конкурентна позиція, яка сприяє завоюванню найбільшої частки ринку. В процесі конкурентного суперництва для успішного досягнення обраної конкурентної позиції варто використовувати всі можливі інструменти.

На ринку олійних культур конкурентоспроможність товару визначає ціна та якість продукції. Вагому та основну частину ціни становить виробнича собівартість продукції та прибуток. Якість товару характеризується як сукупність властивостей та характеристик, які зумовлюють здатність задовольняти особисті конкретні або виробничі потреби відповідно до свого призначення.

Конкурентоспроможною є та продукція, яка досить вдало поєднує цінові позиції та якісні характеристики. Проте, варто зазначити, що в період економічної кризи ціновий фактор набуває переважного впливу.

6. Якісне насіння високопродуктивних сортів. Нові сорти та гібриди олійних культур повинні забезпечувати: більш високу врожайність, адаптованість до несприятливих погодних умов, скоростиглість, стійкість до шкідників та хвороб, високу якість насіннєвого матеріалу. Аналіз динаміки урожайності олійних культур свідчить про значний резерв у її зростанні на перспективу.

7. Впровадження високоефективних, ресурсозберігаючих технологій на основі використання сучасної техніки в змозі забезпечити зростання продуктивності праці та зниження витрат матеріальних ресурсів на виробництво одиної продукції олійних культур. Ефективність інноваційних технологій виробництва зазначених культур забезпечується за таких основних умов: зміна звичайних сортів на гібриди; використання прогресивних методів обробки ґрунту, застосування сучасних способів сівби, системи догляду за посівами та їх збирання.

8. Нові продукти переробки. Варто зазначити, що на аграрному ринку компанії-виробники нових продуктів є іноземними, вітчизняні ж компанії практично відсутні.

9. Технічна модернізація господарства в сфері зберігання та доробки насіння. Впровадження сучасних інноваційних розробок, модернізація устаткування, прогресивний розвиток виробництва олійних культур здатні забезпечити підвищення продуктивності праці в підприємстві, оптимізувати матеріальні витрати та підвищити якість продукції.

10. Диверсифікація виробничого процесу за рахунок включення в сівозміну нішевих олійних культур на невеликих площах, повна відмова від моновиробництва та концентрації на 1-2 культурах. Такими культурами можуть бути льон олійний, гірчиця. Порівняння та аналіз показників економічної

ефективності олійних культур свідчить, що зазначені нішеві олійні культури можуть конкурувати з основними олійними культурами і забезпечувати високий рівень прибутків. Основне значення малопоширених альтернативних олійних культур полягає в тому, що вони можуть бути в сівозміні гарними заміниками

традиційних олійних культур, тим паче сьогодні, коли відбувається перенасичення соняшником посівних площ. Отже, диверсифікація виробництва здатна розширити і наситити внутрішній ринок альтернативними культурами, та забезпечити при цьому високий рівень рентабельності господарюючим суб'єктам.

11. Використання рослинних рештків олійних культур (лушпиння, соломи) як паливо при опаленні виробничих будівель, споруд, сушіння продовольчого, фуражного та насіннєвого зерна або для виробництва твердого біопалива. Відносно олійних культур є наступні напрямки використання в біоенергетичній галузі: олію використовують для виробництва рідкого біопалива – біодизеля, а відходи виробництва (солому) і переробки соняшнику (лушпиння) для виробництва твердого біопалива.

НУБІП України

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснені дослідження дали змогу зробити наступні висновки та надати конструктивні пропозиції:

1. Аналіз виробничої діяльності СТОБ «ДЕРЕНКІВЕЦЬ» свідчить, що ефективність даного підприємства покращується. Так, серед основних показників найбільший вплив на зростання рівня рентабельності та норми прибутку має збільшення валового прибутку на 1 га с.-г. угідь та на одного середньорічного працівника в 2,9 та в 2,8 рази відповідно. Рівень рентабельності при цьому зріс на – 53,4 відсоткових пункти, а норма прибутку – на 21,1 відсотковий пункт.

2. В досліджуваному господарстві займаються вирощуванням зернових та олійних культур. Серед зернових вирощують пшеницю, жито, ячмінь та кукурудзу. Серед олійних: сою, ріпак та соняшник. Зазначимо, що за період 2019-2021рр. загальна посівна площа практично не зазнала змін. Так, в 2019р. вона становила – 5989 га, а в 2021р. – 5991 га, тобто збільшилася всього лише на 3 га. В 2021р. в загальній посівній площі зернові культури займали – 74,3%, а олійні – 25,7%. Дослідження свідчать, що дана тенденція зберігається на протязі трьох останніх років з незначними розбіжностями. Так, у 2019р. питома вага зернових становила – 65,5%, а олійних – 34,5%.

3. Аналізуючи ефективність виробництва технічних культур встановлено, що всі технічні культури є ефективними для даного господарства. В результаті того, що темпи росту ціни реалізації сої, ріпаку та соняшнику випереджають темпи росту їх собівартості досліджуване підприємство по всіх трьох культурах отримало прибуток і забезпечило високий рівень рентабельності виробництва даних культур.

4. Індекси зростання повної собівартості та ціни реалізації 1 ц технічних культур (2021р. до 2019р.) свідчать, за вказаний період ціна сої зросла в 2,2 рази, а собівартість – в 1,9 рази. Щодо насіння ріпаку то ціна по ньому зросла на 62%, а

собівартість лише на 26%. Найбільше зросла ціна на соняшник, в 3,1 рази, а собівартість даної культури зросла в 2,2 рази.

5. Аналіз цінової конкурентоспроможності продукції свідчить, що вся продукція, яка виробляється в даному підприємстві є конкурентоспроможною.

Найвищий рівень конкурентоспроможності має соняшник, так в 2020р. та в 2021р. його рівень становив – 52% та 47,7% відповідно. Конкурентоспроможність сої та ріпаку практично знаходиться на одному рівні і становлять в 2021р. – 41,6% та 43,4% відповідно.

6. Проведений факторний аналіз собівартості технічних культур свідчить, що найбільша загальна зміна собівартості спостерігається по соняшнику, що становить - 500,61 грн/ц, а найменша по ріпаку – 233,17 грн/ц відповідно. Дослідження свідчать, що за рахунок збільшення виробничих витрат по культурах собівартість продукції збільшилась по соняшнику на - 560,98 грн, сої – 482,24 грн, та ріпаку – 250,69 грн. Внаслідок зростання урожайності по усіх культурах собівартість зменшилась відповідно на 60,37 грн/ц, 7,92 грн/ц та 17,52 грн/ц.

7. Аналізуючи вплив основних факторів на зміну маси прибутку від реалізації технічних культур встановлено, що основним фактором збільшення маси прибутку від реалізації технічних культур є фактор ціни реалізації.

8. Аналіз беззбиткового обсягу виробництва основних сільськогосподарських культур свідчить, що при виробництві – 6935ц пшениці, 67819 ц кукурудзи, 1492 ц сої, 218 ц ріпаку, 10148 ц соняшнику підприємство не отримає ні прибутку, ні збитку, лише покриє свої витрати на виробництво продукції.

9. Аналіз загального індексу конкурентоспроможності свідчить, що найбільш конкурентоспроможною культурою в господарстві є соняшник, узагальнюючий індекс конкурентоспроможності якого становить – 0,001 .

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Уряд затвердив план із забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-plan-iz-zabezpechennya-prodovolchoyi-bezpeki-v-umovah-voynenogo-stanu>

2. Чехова І.В. Пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності виробництва олійних культур. Науково-технічний бюлетень Інституту олійних культур НААН, № 23, 2016. С. 193-200

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>

4. Мостов А. Д. Стратегічне забезпечення продовольчої безпеки України. Харків. Вид-во «Точка». 2019. 311 с.

5. Шойко В. А. Сутнісна характеристика державного регулювання продовольчої безпеки. Ефективна економіка. № 11, 2017. С.23-27

6. (Закон про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану: роз'яснення щодо застосування, від 30 березня 2022. URL: <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/45359-zakon-pro-prodovolchu-bezpeku-v-umovakh-voiennoho-stanu-roziasnennia-shchodo-zastosuvannia>

7. Stepasyuk L.M., Slobodanyk D.O. Factor analysis of the profitability of technical cultures. Colloquium-journal. №27 (150), 2022. Część 1. (Warszawa, Polska). С.23-25

8. Степасюк Л.М. Ефективність різноротаційних сівозмін в сільськогосподарських підприємствах. Матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців «Економіко-правові дискусії» 30 квітня 2022 р. Збірник тез доповідей. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022. С.60-62.

9. Степасюк Л.М., Слободяник Д.О. Конкурентоспроможність технічних культур та їх роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни.

Матеріали міжнародної науково-практичної онлайн/офлайн конференції
«Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові
виклики для України та світу» 16 вересня 2022 року Збірник тез доповідей. м.
Київ С. 152-155

10. Петренко Л.А. Інновації в рослинництві: актуальні напрями та
показники ефективності впровадження. *Агросвіт*. № 4, 2019 С. 46.

11. Петришин Л.П. Співвідношення цінових тенденцій на світовому та
національному агропродовольчих ринках. (2016). *Причорноморські економічні
студії*. Вип. 6. С. 97–101.

12. Stepasyuk, L., Dramaretska, K., Titenko, Z., Babiak, N. (2020). The
Competitive Environment Diagnostics In The Animal Husbandry Products Market.
International Journal of Advanced Science and Technology, 29(8s), 2551-2558.
Available at: <http://sersec.org/journals/index.php/IJAST/article/view/14759>

13. Haydayenko, O., & Kovalenko, L. (2017). Application of correlation-
regression analysis for forecasting the results of enterprise activity. *Oblik, ekonomika,
menedzhment: naukovi notatky: Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats*, 1(13), 16-23.

14. Palát, M., & Palátová, Š. (2022). Microeconomic appraisal of pork market
indicators including correlation matrices and developmental trend models in the EU.
Bulgarian Journal of Agricultural Science. Elsevier, 28(1), 10-18

15. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL:
ukrstat.gov.ua (дата звернення 21.09.2022).

16. Офіційний сайт Національного агропорталу URL:
<http://latifundist.com> (дата звернення 26.10.2022).

17. Кернасюк Ю. Олійні культури: тенденції на ринку. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/15275-olinni-kultury-tendentsii-na-rynku.html>.

НУВБІП УКРАЇНИ